

Н. П. Сивачук, І. Г. Терешко

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З УКРАЇНОЗНАВСТВА**

Н. П. Сивачук, І. Г. Терешко

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З УКРАЇНОЗНАВСТВА**

УДК 821.161.2(075.8)
ББК 83.3(4Укр)р30

Рецензенти:

Кузь В. Г. – доктор педагогічних наук, професор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Рогальська Л. В. – доктор педагогічних наук, професор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Йовенко Л. І. – кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Інституту філології та суспільствознавства Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, протокол № 2 від 2 грудня 2014 року

Методичні рекомендації до написання наукових досліджень з українознавства : Навчально-методичний посібник / [укладачі Н. П. Сивачук, І. Г. Терешко]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. – 68 с.

УДК 821.161.2(075.8)
ББК 83.3(4Укр)р30

© Сивачук Н. П., Терешко І. Г., 2015

ЗМІСТ

ВИМОГИ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ З УКРАЇНОЗНАВСТВА І ПОСЛІДОВНІСТЬ ЇХ ВИКОНАННЯ.....	5
Програма наукового дослідження	5
Вибір теми і назви дослідження	7
КАТЕГОРІАЛЬНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	16
ОПРАЦЮВАННЯ НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ ТА ДОТРИМАННЯ НАУКОВОГО СТИЛЮ РОБОТИ	33
Вимоги до оформлення кваліфікаційних робіт	40
Загальні вимоги	40
Правила цитування та посилання на використані джерела	42
Оформлення додатків	42
Оформлення списку використаних джерел	43
ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ	45
Основні вимоги до захисту.....	45
Підготовка і виголошення доповіді на захисті кваліфікаційної роботи.....	48
ДОДАТКИ.....	56
Додаток А. Зразок заяви	56
Додаток Б. Типові приклади бібліографічного опису	57
Додаток В. Завдання	62
Додаток Д. Голові екзаменаційної комісії	64
Додаток Ж. Критерії оцінювання випускної кваліфікаційної роботи (за вимогами кредитно-трансферної системи).....	66
Додаток З. Зразок оформлення титульного листа випускної кваліфікаційної роботи	68
Додаток К. Зразок оформлення змісту	69

ВИМОГИ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ З УКРАЇНОЗНАВСТВА І ПОСЛІДОВНІСТЬ ЇХ ВИКОНАННЯ

Програма наукового дослідження

Програма дослідження – це теоретичне обґрунтування методологічних підходів та методичних прийомів вивчення певного явища або процесу.

Дослідницька робота вимагає понад усе раціонального використання часу, само організованості та самодисципліни. Тому доцільно скласти план-графік виконання роботи. Наявність такого графіка дисциплінує, надає діяльності ділового характеру, запобігає стресовим ситуаціям, авралам.

Перед тим, як розпочати до написання наукової роботи з українознавства, необхідно скласти програму дослідження, яка повинна включати такі етапи:

1. Вибір теми, обґрунтування її актуальності, визначення рівня її розробленості.
2. Вибір об'єкта, предмета, визначення мети та завдань дослідження.
3. Вибір напрямів (завдань) дослідження відповідно до його мети.
4. Пошук, вивчення і аналіз джерел. Робота в бібліотеках, архівах, музеях та ін. Складання картотеки дослідження.
5. Відпрацювання гіпотези дослідження, визначення завдання.
6. Розробка програми наукового дослідження, його методики.
7. Вибір методів дослідження.
8. Проведення експериментального дослідження (констатувального, формувального).
9. Обробка і аналіз результатів експериментального дослідження.
10. Апробація результатів дослідження, перевірка та констатація його ефективності.
11. Написання тексту роботи.
12. Створення додатків.

13. Складання списку використаної літератури. Робота з бібліографом.

14. Підготовка до захисту наукового дослідження.

15. Захист наукового дослідження¹.

Досліднику необхідно належним чином потурбуватися про надійну теоретичну основу дослідження, продумати його загальну логіку, розробити методичні матеріали для збору інформації, передбачити організаційне та матеріально-технічне забезпечення.

Ретельно продумана та розроблена в усіх своїх складових програма – гарантія успіху всього дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С. У. Наукові дослідження: Методичні поради молодим науковцям / С. Гончаренко. – К., –1995. – 45 с.

2. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень: Навч. посіб. / О. Крушельницька. – К.: Кондор, 2003. – 192 с.

3. Кузь В. Г. Організація педагогічного дослідження / В. Кузь. – К.: Знання України, 2006. – 48 с.

4. Кюрінець В. Є. Методологія наукових досліджень: Навч. посіб. / В. Кюрінець. – Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2011. – 180 с.

5. Науковий інструментарій українознавця. Довідник / кер. авт. кол., наук. ред. Л. Токар. – К.: ННДІУВІ, 2012. – 376 с.

6. Ніколаєва Л. М. Основи науково-дослідницької роботи: Навч. посіб. / Л. Ніколаєва. – Львів, 2003. – 171 с.

7. Петрук В. Г. Основи науково-дослідної роботи. / [В. Петрук, Є. Володарський, В. Мокін]. – Вінниця, 2006. – 143 с.

8. Пилипчик М. І. Основи наукових досліджень: Підручник. / [М. Пилипчук, А. Григор'єв, В. Шостак]. – К.: Знання 2007. – 270 с.

9. Роменець В. А. Психологія творчості: Навч. посіб. / В. Роменець – К.: Вища школа, 1971. – 247 с.

¹ Кузь В. Г. Організація педагогічного дослідження / В. Кузь. – К.: Знання України, 2006. – 48 с.

10. Сидоренко В. К., Дмитренко В. П. Основи наукових досліджень: Навч. посіб. / В. Сидоренко, В. Дмитренко. – К., 2000. – 259 с.

11. Цехмістрові Г. С. Основи наукових досліджень / Г. Цехмістрові. – К.: ВД «Слово», 2003. – 240 с.

12. Шейко В. М., Кушніренко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підруч. / В. Шейко, Н. Кушніренко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2002. – 295 с.

Вибір теми і назви дослідження

Після того, як усвідомлено шляхи вирішення проблеми, можна переходити до формулювання *теми і назви* наукової праці.

Тема – це наукове завдання, яке охоплює певну частину наукового дослідження.

Тема може бути пов'язана з планами науково-дослідної лабораторії, кафедри, особистими зацікавленнями дослідника (з обов'язковою консультацією із викладачами кафедри і згодою майбутнього наукового керівника). Остаточне формулювання теми затверджується на засіданні кафедри, потім деканом факультету.

Тема повинна бути актуальною, мати наукову новизну та практичне застосування в українознавчій науці.

Важливо, щоб тема була цікавою для дослідника, щоб процес її виконання не нагадував «підневільну працю». Завжди простіше писати про те, що співпадає з власним зацікавленням. Абсолютно байдужа тема може привести до створення посередньої, неякісної роботи.

Крім того, тема має бути в достатній мірі розробленою в науці. Недостатня кількість джерельної бази може стати істотною перешкодою для виконання дослідження. Будучи фахівцем-початківцем студент, природно, не можете знати всього в межах означеної проблеми. Саме тому йому необхідна авторитетна думка відомих учених, з якою можна ознайомитися в літературних джерелах.

Досвідчені вчені вважають, що «правильно обрана тема, чітко сформульована назва – гарантія успіху, це все одно, що перша борозна, проорана в полі»².

Дослідник повинен прагнути, щоб проблема, тема і назва органічно поєднувалися, звучали в унісон. Тему і назву роботи необхідно сформулювати чітко і лаконічно, вони повинні містити в собі наукову проблему.

Недостатньо чітке формулювання теми може бути причиною того, що вона не відповідатиме фактичному змісту роботи, бо припускатиме кілька варіантів його розуміння. Це трапляється тоді, коли в назві використано малозначущі чи зайві слова й словосполучення. Тому кожне слово назви необхідно ретельно добирати, формулюючи її таким чином, щоб вона однозначно відображала зміст роботи [14]. Не бажано розпочинати назву словами: «До проблеми...», «До питання...», «Деякі аспекти (проблеми, питання)...» тощо. Тобто не варто використовувати ускладнену термінологію. Наприклад, не «Проблеми українознавства в педагогічному процесі загальноосвітньої школи початку ХХІ століття», а «Українознавство в педагогічному процесі загальноосвітньої школи початку ХХІ століття».

Назву теми слід формулювати простими реченнями, чітко, відповідно до законів логіки та мови, наприклад: «Українознавчий вимір педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського», «Становлення та розвиток наукових засад українознавства», «Етнокультурна самобутність українців в умовах глобалізації» та ін.

Після того, як тему дослідження обрано, виконавець на ім'я декана факультету пише заяву (приклад заяви Додаток В). Студент зобов'язаний подати заяву упродовж перших двох тижнів від початку навчання поточного навчального року.

Тема кваліфікаційної роботи та наукове керівництво обговорюються на засіданні випускної кафедри і затверджуються наказом ректора університету.

В окремих випадках можлива зміна або корекція теми випускної кваліфікаційної роботи, її плану, заміни наукового

² Калакура Я. Наукова проблема і тема в українознавстві // Українознавство. – 2012. – № 1. – С. 45.

керівника. Ці питання вирішуються на засіданні випускної кафедри не пізніше, ніж за два місяці до терміну подання відповідної роботи до захисту.

Орієнтовна тематика наукових досліджень

	Назва теми дослідження
1	Українські народні балади історичної Уманщини (загальноукраїнський контекст і регіональна своєрідність)
2	Поетика української народної драматичної гри історичної Уманщини
3	Дитячі календарно-обрядові твори та поезія пестування Уманщини (типологія і локальна специфіка)
4	Відображення національно-визвольних змагань українського народу у фольклорі про гайдамаччину: регіональний вимір
5	Традиційний анекдот історичної Уманщини в контексті сміхових явищ української культури
6	Українські весняні танково-ігрові пісні історичної Уманщини: проблеми походження та семантики
7	Динаміка весільного сюжету та образів: спроба реконструкції (Уманщина)
8	Поетика ініціаційного простору в українському фольклорі: регіональний вимір
9	Календарно-обрядові пісні: архетипно-образна система фольклорної свідомості
10	Традиційний український дитячий фольклор: когнітивні можливості формування світогляду
11	Міфологічний фольклоризм в українській літературі початку ХХ століття (на матеріалі творів Ольги Кобилянської)
12	Міфологічний фольклоризм в українській літературі початку ХХ століття (на матеріалі творів Михайла Коцюбинського)
13	Міфологічний фольклоризм в українській літературі початку ХХ століття (на матеріалі творів Лесі Українки)
14	Міфологічний фольклоризм творчості Тараса Шевченка
15	Міфологічний фольклоризм творчості Івана Франка
16	Міфологічний фольклоризм творчості Івана

	Котляревського
17	Художня трансформація образу козака в українській народній прозі Східного Поділля
18	Календарно-обрядовий фольклор Уманщини: регіональна специфіка та динаміка побутування
19	Проблема походження української народної балади
20	Українська народна балада: естетичний аспект
21	Антиномія категорій «свій»/ «чужий» у просторі української народної чарівної казки
22	Щедрівка в контексті календарно-обрядової пісенності: на матеріалі фольклору Уманщини
23	Міфо-символічні джерела прозової спадщини Василя Барки
24	Художня модифікація культу предків в українському та польському фольклорі
25	Поетика української весільної поезії Уманщини
26	Сучасний дитячий фольклор Уманщини: семантичний, структурний, функціональний аспекти
27	Поетика української народної колискової пісні: мотиви, функції, образи
28	Українські народні замовляння: питання походження і поетики
29	Український okazіонально-обрядовий фольклор історичної Уманщини: структурно-функціональний аспект
30	Українська народна апокрифічна легенда Східного Поділля: проблема розвитку і побутування
31	Міфологічні мотиви в українських народних казках про тварин
32	Еволюція української весільної обрядовості (на матеріалах фольклору Східного Поділля)
33	Весільні пісні Східного Поділля: функціонування, поетика, символіка
34	Весняна календарно-обрядова поезія українців: регіональна специфіка та жанрова динаміка
35	Поетика українських народних загадок
36	Історико-героїчні перекази українців: генеза, структура,

	поетика
37	Система поетичного моделювання світу в календарно-обрядовій поезії історичної Уманщини
38	Етнотипи та їх художні стереотипи в українському анекдоті (на матеріалі видань XIX століття)
39	Фольклорне, художнє та публіцистичне мислення в контексті інтелектуально-образної еволюції.
40	Формування та становлення фольклористики у XIX – на поч. XX ст.
41	Обрядові побажання: структура і семантика тексту
42	Фольклорний світ Марії Шандри
43	Особливості психологізму українських народних пісень історичної Уманщини
44	Пісенна культура українців історичної Уманщини: етнорегіональна специфіка, загальноукраїнський контекст
45	Народна пісенність Східного Поділля: особливості сучасного функціонування
46	Поетика українських народних прикмет історичної Уманщини
47	Міфологічні образи народної прози: еволюція художнього мислення
48	Символіка в українській народній баладі
50	Українська примовка: особливості побутування та функціонування
51	Героїчне у фольклорі та літературі. Дискурс канону
52	Зооморфні образи в українському фольклорі Східного Поділля
53	Образ землі в українському та світовому героїчному епосі
54	Літературне життя народної балади «Ой не ходи, Грицю...»: проблема олітературення сюжету і жанру
55	Українські похоронні голосіння: генеза і поетика
56	Українська лірична пісня: еволюція поетичного мислення
57	Чумацькі пісні: генеза, художня своєрідність
58	Український фольклор як фактор національного самовиразу Григорія Сковороди
59	Космологічна семантика колядкового тексту (на матеріалах різдвяного фольклору Східного Поділля)

60	Традиційна символіка весільного фольклору Східного Поділля
61	Рослинна символіка в контексті української календарної обрядовості: проблема семантико-функціонального аспекту
62	Регіональні особливості народної прози Східного Поділля (на матеріалах фольклору Уманщини)
63	Українська народна космогонія: специфіка міфопоетичного мислення
64	Українська народна проза (легенда, казка): еволюція епічних традицій
65	Сучасний фольклор школярів: особливості творення і побутування
66	Українські народні балади історичної Уманщини (загальноукраїнський контекст і регіональна своєрідність)
67	Трагедія голодомору 1932–1933 рр. у фольклорі України: проблема художньої трансформації історичної правди
68	Ономастикон українських замовлянь.
69	Сучасне побутування прислів'їв на території історичної Уманщини
70	Пареміологічні жанри : проблема структурно-семантичної і функціональної диференціації.
71	Легенди про створення світу у фольклорній традиції Східного Поділля
72	Світ сімейних стосунків в українській народній казці
73	Етнолінгвістичний зміст рушників Східного Поділля
74	Поетика уявлень українців Східного Поділля про потойбічний світ
75	Хтонічні образи у фольклорі історичної Уманщини
76	Знакові функції води у фольклорі історичної Уманщини
77	Календарно-обрядові пісні: архетипно-образна система фольклорної свідомості
78	Становлення і розвиток методики вивчення фольклору в загальноосвітній школі
79	Поетика української демонології Східного Поділля
80	Поетизація фольклорного образу хати.
81	Українська хата: художній образ та виховний простір.

82	Вивчення локального та регіонального фольклору в загальноосвітній школі села....., ...району
83	Фольклористична діяльність Хр. Ящуржинського
84	Фольклористична діяльність Ольги Діденко
85	Питання родинного виховання у творчості М. Стельмаха
86	Народна риторика історичної Уманщини
87	Поетика ініціаційного простору в українському фольклорі: регіональний вимір
88	Конгнітивно-семантична структура імен діяльності (на матеріалі прислів'їв про працю та лінь)

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С. У. Наукові дослідження: Методичні поради молодим науковцям / С. Гончаренко. – К., 1995. – 45 с.
2. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень: Навч. посіб. / О. Крушельницька. – К.: Кондор, 2003. – 192 с.
3. Кузь В. Г. Організація педагогічного дослідження / В. Кузь. – К.: Знання України, 2006. – 48 с.
4. Кюрінець В. Є. Методологія наукових досліджень: Навч. посіб. / В. Кюрінець. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – 180 с.
5. Науковий інструментарій українознавця. Довідник / кер. авт. кол., наук. ред. Л. Токар. – К.: ННДІУВІ, 2012. – 376 с.
6. Ніколаєва Л. М. Основи науково-дослідницької роботи: Навч. посіб. / Л. Ніколаєва. – Львів, 2003. – 171 с.
7. Петрук В. Г. Основи науково-дослідної роботи / [В. Петрук, Є. Володарський, В. Мокін]. – Вінниця, 2006. – 143 с.
8. Пилипчик М. І. Основи наукових досліджень: Підручник. / [М. Пилипчик, А. Григор'єв, В. Шостак]. – К.: Знання 2007. – 270 с.
9. Положення про випускні кваліфікаційні роботи в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, затверджене на засіданні Вченої ради університету (протокол № 15 від 11.07.2011 р.) – 21 с.
10. Роменець В. А. Психологія творчості: Навч. посіб. / В. Роменець. – К.: Вища школа, 1971. – 247 с.

11. Сидоренко В. К., Дмитренко В. П. Основи наукових досліджень: Навч. посіб. / В. Сидоренко, В. Дмитренко. – К., 2000. – 259 с.

12. Цехмістрові Г. С. Основи наукових досліджень / Г. Цехмістрові. – К.: ВД «Слово», 2003. – 240 с.

13. Шейко В. М., Кушніренко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підруч. / В. Шейко, Н. Кушніренко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2002. – 295 с.

14. Чирков О. А. Методичні рекомендації щодо виконання та захисту науково-дослідної учнівської роботи на міжнародному конкурсі з українознавства / О. Чирков. – К.: НДІУ МОН України, 2009. – 20 с.

КАТЕГОРІАЛЬНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Опорний категоріально-термінологічний апарат (вступ) будь-якого кваліфікаційного дослідження включає:

- *актуальність;*
- *об'єкт, предмет, мету;*
- *завдання;*
- *методи;*
- *наукову новизну (практичне значення);*
- *експериментальну базу (за наявності);*
- *апробацію результатів.*

Актуальність дослідження кваліфікаційної роботи, зумовлюється теоретичними й емпіричними пізнавальними завданнями, пов'язаними з українознавчою наукою.

Актуальність – це важливість, цінність обраної для дослідження проблеми.

Кваліфікаційна робота може претендувати на той чи інший ступінь актуальності тільки тоді, коли її тема відповідає сучасним потребам розвитку суспільства, а питання, що розкриваються в роботі, важливі для розуміння суті і структури діяльності підприємства³.

У вступі також необхідно вказати, хто з науковців працював над даною темою, що вдалося дослідити, які питання ще потребують вирішення. Опрацьовану літературу бажано подавати в дискусійній формі, співставляючи думки різних авторів. Потім зробити висновок щодо доцільності проведення майбутнього дослідження.

Визначення **об'єкта та предмета** є корінними питаннями в науці. Сучасний дослідник Леонід Токар предметом українознавства визначив феномен українства, закономірності, досвід і уроки його етно-, націє-, державотворення, суспільного устрою, матеріального й духовного життя, формування і розвитку етнічної території і країни як єдиного цілого⁴. Відповідно до цього, домінантним в українознавстві є вивчення закономірностей,

³ Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень: Навч. Посіб. / О. В. Крушельницька. – К.: Кондор, 2003. – 192 с.

⁴ Токар Л. Об'єкт і предмет українознавства / Л. Токар // Українознавство. – 2001. – № 1. – С. 73.

досвіду й уроків життєдіяльності українського народу, розвитку його етнічної історії. Дослідниками окреслено два важливі етапи розвитку науки: перший – визначення законів, другий – пізнання механізму їх дії. Вчений вважає, що сьогодні в українознавстві вирішальним стає вивчення двох груп законів: по-перше, законів розвитку України й українського народу як досліджуваного об'єкта; по-друге, законів або закономірностей розвитку самої науки.

До першої групи дослідник відносить:

- універсальний закон природи – системності, цілісності розвитку і взаємодії всіх складників навколишнього світу, і, відповідно, будь-якого досліджуваного об'єкта як його підсистеми;

- єдність природного й суспільного середовищ у формуванні і розвитку народотворчої (національної) ідеї, у розумінні історичної місії і долі народу;

- єдність внутрішніх і зовнішніх чинників у формуванні ментальних рис і особливостей народу;

- творення та засвоєння досвіду уроків буття як засобу формування й форми прояву свідомості як життєдайної потуги народу;

- тяглість соціально-культурних процесів у житті народу і спадкоємності його поколінь;

- єдність формування особистості й етнонаціональних, суспільних та державотворчих процесів.

До другої:

- єдність пізнання світу (середовища) і самопізнання, самовдосконалення, самотворення народу;

- єдність природного і суспільного середовища в пізнанні сутності національної ідеї;

- єдність формування і періодизації українства й основних етапів розвитку українського народу;

- єдність аналізу і синтезу, диференціації й інтеграції в процесі пізнання і самопізнання народу;

- міждисциплінарний, межовий характер і взаємодія українознавства з науками, які досліджують український народ, його життєдіяльність і етнічну територію;

- субординаційна і методологічна взаємозалежність українознавства і його галузевих наук;
- інтегративний, комплексний характер українознавчих знань, які відтворюють цілісний об'єкт;
- єдність розвитку українознавства і процесів націєтворення, побудови держави, суспільної інфраструктури;
- єдність досліджень етнонаціональних, соціокультурних, державотворчих процесів в Україні і загальноцивілізаційних процесів⁵.

Ці закони і закономірності становлять сьогодні головний зміст українознавчої науки.

Другим складником предмета українознавства вчені визначають досвід і уроки буття українського народу. Відомо, що у людини, суспільства немає іншого шляху і засобу пізнання світу й розвитку власної свідомості, як через досвід і його уроки. Оскільки українознавство, закорінене в галузеві науки, є системою інтегрованих знань, то воно ставить перед собою і вирішує завдання цілісного пізнання феномену України й українства в такому визначальному аспекті їхнього розвитку, як досвід і уроки. Відтак філософія українознавства бачиться не інакше, як його рефлексія на цілісне вивчення досвіду й уроків життєдіяльності народу. Вивчення досвіду дає можливість зрозуміти уроки історії, поєднує минуле, сучасне і майбутнє. Під впливом уроків життя змінюється свідомість людей. Досвід, за своєю суттю, є універсальним способом дослідження буття народу. Факти і події, наповнені життєдайною ідеєю, діяльність історичних постатей, спрямована на торжество гуманістичних ідеалів, вкарбовуються не тільки в скрижалі історії, але й у живу пам'ять народу⁶.

Вчені вважають, що питання предмета та об'єкта дослідження тісно пов'язані. Все, що пізнається, «знаходиться перед очима дослідника, до чого можна доторкнутися, про що можна прочитати є об'єктом, а та сукупність знань про цей

⁵ Токар Л. Об'єкт і предмет українознавства / Л. Токар // Українознавство. – 2001. – № 1. – С.75.

⁶ Токар Л. Об'єкт і предмет українознавства / Л. Токар // Українознавство. – 2001. – № 1.

об'єкт, яка вже вироблена попередниками, є предметом вивчення»⁷.

Професор Я. Калакура щодо предмета будь-якого українознавчого дослідження зауважує, що його визначення «можливе лише за умови врахування перш за все предмета українознавства як наукової системи цілісного пізнання закономірностей етногенезу українського народу, творення, самотворення і самопізнання української людини, формування її світогляду, ментальності та етнічної території, тенденції українського націодержавотворчого процесу, узагальнення історичного досвіду та уроків національно-визвольних змагань, діяльності в усіх сферах людського буття, дослідження духовного і матеріального життя материкової України і світового українства, реалізації його історичної місії»⁸. Предмет українознавства сформувався в результаті копіткої роботи поколінь дослідників, які формували науковий інструментарій. З часом предметне поле українознавства розширювалося, а поряд з цим виникали ще не пізнані аспекти самого об'єкта.

Об'єкт (objectum – кидаю вперед, протиставляю) – фрагмент реальності, на яку спрямована активність взаємозв'язаного з нею об'єкта. Речі і явища, що існують незалежно від суб'єкта, стають об'єктом у міру того, як суб'єкт взаємодіє з ними. В процесі дії і пізнання вони стають речами для нас, людей, що мають свідомість і психіку. Отже, взаємозв'язок суб'єкта з об'єктом характеризує психіко-психологічний рівень взаємодії людини зі світом; фізіологічний його рівень визначається взаємозв'язком реакції з подразниками. Сигнальний подразник опосередковує взаємодію між предметом як подразником і предметом як об'єктом⁹.

Об'єктом дослідження (в педагогіці) – педагогічний простір, царина, в межах якої знаходиться те, що буде вивчатися. Об'єктом дослідження педагогічної науки є сфера навчання і

⁷ Калакура Я. Наукова проблема і тема в українознавстві / Я. Калакура // Українознавство. – 2012. – № 1. – С. 47.

⁸ Калакура Я. Наукова проблема і тема в українознавстві / Я. Калакура // Українознавство. – 2012. – № 1. – С. 47.

⁹ Зязюн І. А. Об'єкт // Педагогічний словник / І. Зязюн / За редакцією дійсного члена АПН України Ярмаченка М. Д. – К.: Педагогічна думка, 2001.

виховання людей, а предметом – закономірності процесів, що відбуваються у цій сфері.

Вчені вважають, що об'єктом українознавства є українці, український етнос, українська нація, український світ, Україна та світове українство¹⁰. До того ж, українознавство є системою знань про народ, воно не дублює галузеві науки, а синтезує та інтегрує їхній доробок і продукує нові знання та методологію, презентує себе як інтегральна система знань. Визначити правильно предмет та об'єкт дослідження може тільки сам дослідник, оскільки тільки він повною мірою відчуває свій задум.

Мета дослідження – це визначення автором своєї евристичної стратегії в отриманні нових знань про об'єкт та предмет дослідження, це те, до чого прагне дослідник, тобто кінцевий результат роботи.

Мета дослідження може бути пов'язана:

- із завданнями, які належить розв'язати;
- з мотивуванням перспективи виявлення нових якостей, властивостей конкретних фактів, явищ, що досліджуються;
- з визначенням теоретико-методологічних моделей роботи, застосування яких забезпечує розв'язання обраних теоретичних і практичних наукових завдань.

Мета зазвичай співзвучна назві теми дослідження. Формулювання мети дослідження варто починати словами: «обґрунтувати...», «дослідити», «розробити...», «встановити...», «виявити...» і т. д..

Приклади формулювання мети роботи:

«Мета роботи – висвітлити життєвий шлях і творчу діяльність Хрисанфа Ящуржинського, проаналізувати основні напрями наукових зацікавлень дослідника, що гідно репрезентують історію українознавства ХІХ ст.»

«Мета дослідження – узагальнити теоретичні положення інтегративного змісту українознавства та виявити специфіку відбору та структурування навчального курсу «Українознавство» з позиції інтегрування».

¹⁰Калакура Я. Наукова проблема і тема в українознавстві / Я. Калакура // Українознавство. – 2012. – № 1. – С. 47.

«Мета роботи – вивчити механізм становлення українознавчих ідей, дослідити сутність, форми та методи процесу впровадження українознавства у національну школу початку ХХ століття».

«Мета дослідження – виявити локальні та регіональні особливості фольклору села Бачкурине та означити шляхи і методику його використання у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи».

«Мета роботи – дослідити спектр поезики колискової пісні Східного Поділля, проаналізувати її на сюжетному та функціональному рівнях та окреслити шляхи вивчення в сучасному навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи».

Відповідно до мети формуються *завдання дослідження*, які визначають основні етапи роботи.

Зазвичай завдання спрямовані на:

– вирішення певних теоретичних питань, загальної програми дослідження (виявлення сутності окремих понять, явищ, процесів, визначення функціонування, принципів інтерпретації тощо);

– виокремлення та характеристику нових евристичних аспектів сучасних рішень даної наукової проблеми;

– обґрунтування, виявлення системи конкретних засобів, необхідних для розв'язання наукової проблеми та організації експериментальної верифікації за критеріями оптимальності;

– розробку можливих рекомендацій щодо перспективи практичного використання результатів дослідження (зокрема, у підготовці практичних занять з відповідної дисципліни, у корпусі дидактичних або ілюстративних матеріалів до лекцій тощо)¹¹.

Формулювання завдань починається зі слів: «дослідити сутність (зміст)», «систематизувати», «проаналізувати», «розглянути», «окреслити», «обґрунтувати», «вивчити чинники», «розробити заходи» і т. д..

¹¹ Основні вимоги до підготовки та написання навчально-наукових і кваліфікаційних робіт (для студентів-філологів): Методична розробка / [Белова А. Д., Білик Н. Л., Бурбело В. Б. та ін.]. – К., 2011. – 82 с. – С. 77.

Варто звернути увагу на те, що сформульовані завдання дослідження визначають назви розділів і підрозділів основної частини кваліфікаційної роботи.

Важливо вірно обрати **методи наукового дослідження**, оскільки це вагомо впливає на майбутній успіх роботи.

У «Новому тлумачному словнику української мови» зазначено, що «метод – прийом або система прийомів, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві тощо)¹².

Матеріали Вікіпедії подають таке визначення поняття «метод» (від грец. μέθοδος – «шлях через») – систематизована сукупність кроків, які потрібно здійснити для виконання певної задачі, досягнення мети¹³.

Методи дослідження українознавства сформувалися в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

В історії становлення новітнього українознавства важливе місце посідає період 90-х рр. ХХ ст. – першого десятиліття ХХІ ст., коли утверджувалися його основи як науки та навчальної дисципліни, переосмислювалися функції, мета і завдання, формувалася методологія українознавства як науки, визначалися нові підходи його організації.

Вже в другій половині ХХ століття сформувався достеменно структурно-семіотичний метод дослідження в українознавстві. Елементи семіотичного підходу спостерігаємо у працях Олександра Потебні стосовно міфології та народних обрядів, а пізніше – у студіях Катерини Грушевської, Костя Копержинського, Олени Боряк, Михайла Глушка, Олександра Курочкина, Корнелія Кутельмаха, Романа Сілецького та ін..

Сучасні вчені виокремлюють три рівні дослідження знакових систем:

1. Синтагматичний (вивчає структуру поєднання, співвідношення знаків та моделей).

¹² Новий тлумачний словник української мови у трьох томах / Укл. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – Т. 2. – 926 с. – С. 177.

¹³ <http://uk.wikipedia.org/wiki/Метод>.

2. Парадигматичний (розглядає співвідношення між знаковими системами та тими, хто їх досліджує, інтерпретує та використовує).

3. Семантичний (виявляє знаковий зміст явищ).

Розглянемо приклад застосування структурно-семіотичного методу в дослідженні явищ, які в минулому виокремлювали у галузі духовної та матеріальної культури. Так у змісті весільної обрядовості Уманщини варто розкрити зміст хустки, поширеного в Україні традиційного квадратного платового вбрання для голови, символу прихильності, любові, вірності, прощання, скорботи. Коли людина народжується, її також кладуть на полотно платової форми. Хустку вишивала дівчина коханому козакові, коли проводжала його в далекий похід, на війну. Багатофункціональність хустки у контексті весільного обряду пояснюють спостереження видатного етнографа академіка Бориса Рыбакова (про ромб та навскісний квадрат на слов'янських весільних вишивках, де вони традиційно розділялися хрест-навхрест на чотири маленькі квадрати і в центрі кожного з них обов'язково – крапка). Зв'язок такого візерунка з весільною обрядовістю та побутом молодої одруженої жінки спонукає нас звернути увагу, оскільки все весілля пронизане магічним змістом, магією родючості, яка тут постає у двох формах: по-перше, як плодючість дівчини в майбутньому, по-друге, як символ зораної та засіяної землі (коровай, обсипання зерном, підстилання соломи в коморі). Жінка уподібнюється землі, а народження дитини – росту колосся із зернини. У поєднанні аграрного та жіночого начал вбачається не тільки зовнішня схожість проявів життя, але і прагнення висловити їх у замовляннях та побажаннях щастя новій сім'ї, народження дітей і урожайності полів, що є передумовою щастя¹⁴. Саме тому брат нареченої в обряді покривання молодої бажає їй:

*Я тебе, сестрице, покриваю,
Щастям, здоров'ям наділяю.
Щоб була ти дужа, як вода,
Щоб була багата, як земля,*

¹⁴ Рыбаков Б. А. Язычество древних славян / Б. Рыбаков. – М.: Русское слово, 1997. – С. 56.

*Щоб була весела, як весна*¹⁵.

Покриття хусткою молодої символізує прадавній звичай, витоки якого закорінені у глибину віків. Пов'язаний він з «рожаницями», покровительками і народжуваності, і врожайності. Борис Рыбаков пише: «Ретроспективний аналіз показав, що глибина народної пам'яті сягає того важливого періоду в історії людства, коли було опановано форми виробничого господарства, а надто землеробства. Одним словом, орнамент привів нас до початку епохи рожаниць».¹⁶ Ідеограма «засіяне поле» (квадрат) висловлює прагнення землеробів до прямокутних форм поля, яке орали у двох напрямках (борозна в один бік, борозна в протилежний бік, а потім – перпендикулярно до них). Так повсякденний ритм основної землеробської праці створив уявлення про рух вперед і назад, ліворуч, праворуч, до яких додалося уявлення про постійні географічні координати (також дуже звичні для землеробів): північ – південь, захід – схід. Звідси ідеограма поля – квадрат, пересічний хрест-навхрест, з крапками-зернинами, ідеограма сонця у вигляді диска, пересіченого хрестом, оскільки земні координати визначалися за сонцем.

Дівчина, що вручає хлопцеві хустку під час заручин, асоціює себе із землею, яка готується прийняти до свого лона зерно і таким чином продовжити життя¹⁷.

Структурно-семіотичний аналіз продуктивно співіснує з історико-порівняльним. Ці два методи фактично доповнюють один одного.

На основі теоретичного узагальнення праць українознавців, педагогів, істориків, філософів, психологів, соціологів, політологів ми пропонуємо таку дефініцію поняття *метод*: спосіб пізнання, дослідження явищ природи і суспільного життя. Це також сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного завдання. Це шлях, спосіб досягнення поставленої

¹⁵ Записано 28. об. 2002 р. в с. Іванівка Уманського району, Черкаської області від Омельчук Варки Семенівни, 1922 р.н..

¹⁶ Рыбаков Б. А. Язычество древних славян / Б. Рыбаков. – М.: Русское слово, 1997. – С. 67.

¹⁷ Сивачук Н. П. Уманське весілля / Н. Сивачук. – Умань: Алмі, 2007. – С.13.

мети і завдань дослідження. Він відповідає на запитання – як пізнати?

Методи наукового пізнання поділяються умовно на три великі групи:

1. Методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент).

2. Методи, що використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівнях дослідження (абстрагування, аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання та ін.).

3. Методи або методологія, що використовуються на теоретичному рівні дослідження (сходження від абстрактного до конкретного, системний, структурно-діяльнісний підхід).

Сучасний український історик, українознавець, історіограф, джерелознавець Ярослав Степанович Калакура методами українознавчих досліджень вважає пріоритетні компоненти методологічного інструментарію наукового пізнання, комплекс прийомів і способів здобуття істини. Вчений зазначає, що серед методів українознавства провідне місце займають загальнонаукові методи: аналізу і синтезу, системного структурно-функціонального та проблемно-хронологічного підходів, порівняльний, ретроспективний, біографічний методи, методи конкретно-соціологічних досліджень, типологізації, класифікації, наукометрії, контент аналізу, кількісні методи, які важливі в роботі з комп'ютерною технікою¹⁸.

Існує система методів українознавчого дослідження, зокрема: археологічний, історичний, логічний, лінгвістичний, соціологічний, культурологічний, метод реконструкції, метод аналізу і синтезу, метод абстрагування, метод узагальнення, метод індукції, метод дедукції, метод моделювання, метод ідеалізації, порівняльний метод, методи вивчення архівних джерел та історико-документальної літератури¹⁹.

Методи *аналізу і синтезу* є невід'ємною частиною будь-якого наукового пізнання.

Аналіз (від грец. «розкладання») – метод наукового дослідження, який застосовується під час збору первинної

¹⁸ Калакура Я. Українська історіографія / Я. Калакура. – К.: Генеза, 2004. – 496 с.

¹⁹ Горенко Л. Українознавча методологія та проблеми дослідження етнокультурознавства / Л. Горенко. – Українознавство. – 2007. – № 4. – С. 251.

інформації; своєрідне розчленування об'єкта пізнання на відповідні компоненти, поглиблене їхнє вивчення, встановлення взаємозв'язків між ними та визначення таким чином їх сутності.

Синтез (від грец. «з'єднання, складання») означає поєднання різних елементів, сторін предмета в єдине ціле. Використання такого методу дає можливість вивчити окремі сторони об'єкта, зробити низку наукових абстракцій, виявити певні поняття. Подальше поєднання їх призводить до вивчення більш глибокої сутності цілого. Тобто метод синтезу відтворює цілісність об'єкта, після його аналітичного дослідження ми більш глибоко усвідомлюємо його структуру, його сутність.

Метод аналізу і синтезу застосовують в тому випадку, коли виникає необхідність висвітлити окремі складові етнокультурного життя в Україні, відтворити домінуючі характеристики етнокультури, виявити початки, етапи, закономірності культурної традиції, вивчити питомі риси рідної культури а на їх основі створити цілісне уявлення про феномен національної культури і її місце у світовому цивілізаційному процесі.²⁰

Археологічний метод – це дослідження українознавства на засадах археологічних джерел.

Оскільки домінуючими в українознавстві є історичні знання, провідну роль серед дослідницьких методів відіграє *історичний метод*. Він допомагає досліднику розглянути процес розвитку реальної історії у всій її повноті і складності, відтворити історичний процес в його послідовності.

Логічний метод – передбачає відтворення реального історичного процесу у його теоретичній формі, в системі понять, розкриття ролі окремих елементів у системі цілого.

Метод об'єктивного історизму – передбачає вивчення українства не з власне української історії та культури, а з її передісторії та перед культури.²¹ Це пояснюється тим, що етнокультурна – явище багатогранне і охоплює всі сфери буття людини, це все те, що має людина не від природи, а внаслідок

²⁰ Калакура Я. С. Методологічний інструментарій українознавця // Калакура Я. С. Історичні засади 2. – К.: НДІУ, 2007. – С.21 – 30.

²¹ Горенко Л. Українознавча методологія та проблеми дослідження етнокультурознавства / Л. Горенко. – Українознавство. – 2007. – № 4. – С. 253.

власної творчої діяльності та інтелектуального розвитку, зокрема матеріальне виробництво, обряди, звичаї, філософія, наука, освіта, мистецтво, економіка та ін.

Лінгвістичний метод дає можливість на основі знань про діалектну народну та літературну мови дослідити характер та ментальність українців.

Соціологічний метод уможлиблює розгляд етнокультурну народу у контексті загального стану суспільства, етапів розвитку, обумовлює зв'язки етнокультури з іншими чинниками: родина, природа, мова, народ, етнос, нація, батьківщина, історія. Соціально-історичні обставини значною мірою визначають динаміку розвитку та форми національно-культурного життя в Україні.²²

Культурологічний метод – передбачає дослідження української культури у контексті розвитку історико-культурологічних процесів у суспільстві. Так, наприклад, за доби Гетьманщини (1654–1764) відбувається посилення впливів європейської барокової культури, спостерігається становлення національних форм культури, а також продовжується давньоруська традиція²³.

Метод реконструкції посідає важливе місце в українознавчому дослідженні, оскільки за його допомогою на основі історичних та архівних джерел відтворюється культуротворча діяльність представників гетьмансько-старшинського середовища, здійснюється реконструкція різних сфер культурного життя, відтворюються біографічні відомості про діячів культури, наприклад мандрівних дяків, лірників, кобзарів, студентів та ін. В той же час метод реконструкції дасть змогу виявити найбільш поширені фольклорні жанри, що побутували в досліджуваній період²⁴.

Метод абстрагування допомагає досліднику проникнути в суть явища, розглядається в нерозривному зв'язку з аналізом та синтезом.

²² Горенко Л. Українознавча методологія та проблеми дослідження етнокультурознавства / Л. Горенко. – Українознавство. – 2007. – № 4. – С. 254.

²³ Горенко Л. Українознавча методологія та проблеми дослідження етнокультурознавства / Л. Горенко. – Українознавство. – 2007. – № 4. – С. 254.

²⁴ Горенко Л. Українознавча методологія та проблеми дослідження етнокультурознавства / Л. Горенко. – Українознавство. – 2007. – № 4. – С. 254.

Метод узагальнення – метод наукового пізнання, що уможливорює загальні ознаки та властивості певної категорії об'єктів історії та етнокультури, де здійснюється перехід від одиничного до загального, від менш загального до більш загального²⁵.

Вчені вважають, що у процесі дослідження відбувається перехід від невідомого до відомого. Реалізувати його ми можемо за допомогою методів індукції та дедукції.

Індукція – це метод наукового пізнання, у процесі якого на підставі знання про окреме робиться висновок про загальне. За допомогою цього методу встановлюється обґрунтованість гіпотези. Індукція виступає в єдності з дедукцією.

Дедукція – метод пізнання, за допомогою якого на основі загального принципу логічним шляхом з одного положення виводиться нове знання про окреме. Цей метод уможливорює пізнання окремого на основі знання загальних закономірностей²⁶.

Моделювання – це опосередкований метод наукового дослідження об'єктів шляхом вивчення їх копій. Його застосовують у тому випадку, якщо безпосереднє вивчення їх з певних причин неможливе. У наш час особлива роль належить комп'ютерному моделюванню реальних процесів. Так, за допомогою комп'ютера можна змодельовати інтер'єр традиційного селянського житла ХІХ століття чи географію Змієвих валів на території нашого регіону.

Ідеалізація – спосіб логічного моделювання, завдяки якому створюються ідеалізовані об'єкти. Ідеалізація спрямована на процеси мислимої побудови можливих об'єктів, тобто пов'язана «мисленим експериментом», внаслідок якого з деяких ознак поведінки об'єктів відкриваються закони їхнього функціонування. Межі ефективності ідеалізації визначаються практикою²⁷.

²⁵ Горенко Л. Українознавча методологія та проблеми дослідження етнокультурознавства / Л. Горенко. – Українознавство. – 2007. – № 4.

²⁶ Горенко Л. Українознавча методологія та проблеми дослідження етнокультурознавства / Л. Горенко. – Українознавство. – 2007. – № 4

²⁷ Горенко Л. Українознавча методологія та проблеми дослідження етнокультурознавства / Л. Горенко. – Українознавство. – 2007. – № 4

Порівняльний метод вимагає вивчення українознавства у зв'язку з тенденціями розвитку світової культури, порівнянні регіональних культур та культур національних меншин.

Метод вивчення архівних документів зумовлює аналіз архівних документів, він дає можливість створити джерелознавчу базу з метою обґрунтування дослідження.

Метод вивчення історико-документальної літератури дає можливість відтворити специфіку певної історичної епохи, яка досліджується. Історико-документальні джерела забезпечують реалізацію принципів об'єктивності, історизму та історичної правди стосовно розуміння досягнень, місця та ролі української культури в контексті світової історії, у змісті українознавчих досліджень²⁸.

Метод бесіди – джерело і спосіб педагогічного явища через безпосереднє спілкування з людьми, особами, яких дослідник вивчає в природних умовах. Результати бесіди зазвичай порівнюють з інформацією про особистість.

Метод анкетування застосовують з метою підвищення об'єктивності інформації про дослідження. Запитання до анкет слід формулювати таким чином, щоб можна було одержати чіткі відповіді, уникати підказок, попередньо перевіряти ступінь їх розуміння невеликою кількістю респондентів. Анкети поділяються на відкриті, закриті, напіввідкриті, полярні. Відкриті передбачають довільну відповідь на питання, закриті – пропонують відповідь на вибір опитуваного, напіввідкриті – передбачають, окрім готових відповідей, висловлення власної думки, полярні потребують відповідь або «так», або «ні».

Органічне поєднання методів дає об'єктивну характеристику українознавчому дослідженню.

Важливими є *системно-структурний і функціональний* види аналізу, направлені на розв'язання певної проблемної ситуації, що передбачає вибір із багатьох варіантів найбільш оптимального, зосередження уваги на головному. Системно-структурний метод дослідження включає в себе розгляд будь-яких об'єктів як складних утворень з певною структурою,

²⁸ Горенко Л. Українознавча методологія та проблеми дослідження етнокультурознавства / Л. Горенко. Українознавство. – 2007. – № 4

пізнання особливостей структури об'єкта, виявлення законів структурних відношень і зовнішніх зв'язків, формулювання цих законів не тільки в якісному, а й у кількісному вигляді, знаходження системоутворюючих чинників, об'єктивних законів, які зумовлюють перехід від якостей елементів до якісно нових особливостей цілісної системи. Системний аналіз має загальний, міждисциплінарний характер і може відноситися до утворення, розвитку, функціонування, синтезу будь-яких систем²⁹.

Біографічний метод передбачає (на основі опрацювання автобіографій, щоденників, споминів, листування) аналіз життєвого та творчого шляху тієї чи іншої особи, допомагає виявити найхарактерніші риси покоління, яке вона представляє.

Новизна дослідження залежить від ступеня складності кваліфікаційної роботи. Її бажано подавати у вигляді особистих емпіричних рішень, – того, що отримано шляхом експерименту, на практиці, основане на досвіді, спостереженні.

Новизна може бути як в отриманих результатах, так і в способах їх отримання, обґрунтування, доведення. Вона може бути спрямована на:

- розкриття зовсім нових фактів, проблем або уточнення окремих понять з огляду на нові наукові дані;
- практичну значущість (запропоновано новий підхід у вивченні якогось явища, розглянуто істотно нову методику, розроблено дидактичні пропозиції тощо);
- досліджено матеріал, який дотепер не був у науковому обігу.

Практичне значення – це пропозиції щодо можливого застосування на практиці одержаних результатів. Характеризуючи практичне значення результатів, слід подати інформацію про їх функціональний обсяг і сферу використання.

Практична цінність більшості робіт підтверджується *апробацією* (лат. *approbatio* – схвалення, визнання) *результатів дослідження*.

Апробація включає в себе колективне обговорення результатів дослідження на засіданнях науково-дослідної

²⁹ Токар Л. Об'єкт і предмет українознавства / Л. Токар // Українознавство. – 2001. – № 1. – С. 25–34.

лабораторії, випускової кафедри, його рецензування, оприлюднення кінцевих результатів у журналах, збірниках, а також у виступах дослідника на науково-практичних конференціях, семінарах.

Характеризуючи апробацію дослідження використовуються наступні формулювання:

– *Основні результати дослідження були представлені на науково-практичній конференції, симпозіумі, нараді ...*

– *По темі дослідження опубліковано... (статті, методичні рекомендації), в яких знайшли відображення теоретичні принципи і результати роботи...*

– *Оприлюднення результатів дослідження відбувалося через публікації, виступи під час семінарів, конференцій...*

– *Апробація результатів наукового дослідження здійснювалася на уроках української літератури тощо.*

Експериментальна база дослідження – це навчальний заклад, в якому є необхідні умови для проведення експерименту: достатньо укомплектована матеріальна база, зацікавлений, творчий педагогічний колектив та наявність гарного оснащення для навчально-виховного процесу. Експериментальною базою може бути і установа, на замовлення якої виконано дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аверинцев С. С. К уяснению смысла над конвой центральной апсиды Софии Киевской / С. Аверинцев // Древнерусское искусство. Художественная культура домонгольской Руси [т. 6]. – М.: Наука, 1972. – С. 25 – 49.

2. Байбурин А. К. Ритуал в традиционной культуре: структурно-семантический анализ славянских обрядов / А. Байбурин. – СПб.: «Наука», 1993. – 242 с.

3. Гончаренко С. У. Наукові дослідження: Методичні поради молодим науковцям / С. Гончаренко. – К., 1995. – 45 с.

4. Калакура Я. Історичні засади українознавства як науки і навчальної дисципліни / Я. Калакура // Українознавство. – 2001. – Число 1. – С. 20–25.

5. Калакура Я. С. Методологічний інструментарій українознавця / Я. Калакура / Збірник наукових праць Науково-

дослідного інституту українознавства. – К., 2003. – Т. 1. – С. 174–181.

6. Калакура Я. Українська історіографія / Я. Калакура. – К.: Генеза, 2004. – 496 с.

7. Кононенко П. П., Кононенко Т. П. Українознавство ХХІ століття: проблеми методології і шляхи їх розв'язання / П. П. Кононенко, Т. П. Кононенко / Збірник наукових праць НДІ українознавства. – К., 2009. – Т. ХХІІІ. – С. 6–32.

8. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень: Навч. Посіб. / О. В. Крушельницька. – К.: Кондор, 2003. – 192 с.

9. Кузь В. Г. Організація педагогічного дослідження / В. Г. Кузь. – К.: Знання України, 2006. – 48 с.

10. Корінець В. Є. Методологія наукових досліджень: Навч. посіб./ В. Є. Корінець – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – 180 с.

11. Науковий інструментарій українознавця. Довідник / кер. авт. кол., наук. ред. Л. Токар. – К.: ННДІУВІ, 2012. – 376 с.

12. Ніколаєва Л. М. Основи науково-дослідницької роботи: Навч. посіб. / Л. М. Ніколаєва – Львів, 2003. – 171 с.

13. Новий тлумачний словник української мови у трьох томах / Укл. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – Т. 2. – 926 с.

14. Основні вимоги до підготовки та написання навчально-наукових і кваліфікаційних робіт (для студентів-філологів): Методична розробка / [Белова А. Д., Білик Н. Л., Бурбело В. Б. та ін.]. – К., 2011. – 82 с.

15. Пермяков Г. Л. Основы структурной паремиологии / Г. Л. Пермяков. – М., Наука, 1988 – 238 с.

16. Петрук В. Г. Основи науково-дослідної роботи / [В. Г. Петрук, Є. Т. Володарський, В. Б. Мокін]. – Вінниця, 2006. – 143 с.

17. Пилипчик М. І. Основи наукових досліджень: Підручник / [М. Пилипчик, А. Григор'єв, В. Шостак]. – К.: Знання 2007. – 270 с.

18. Потєбня А. А. Слово и миф. / Составление, подготовка текста и примечания А. Л. Топоркова. Ответственный редактор А. К. Байбурина. Предисловие А. К. Байбурина / А. Потєбня. – Москва: Издательство «Правда», 1989. – 622 с.

19. Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки / В. Я. Пропп. – Москва: Издательство «Лабиринт», 2004. – 336 с.
20. Пропп В. Я. Морфология волшебной сказки / В. Я. Пропп. – Москва: Издательство «Лабиринт» – 2001. – 144 с.
21. Роменець В. А. Психологія творчості: Навч. посіб. / В. А. Романець. – К.: Вища школа, 1971. – 247 с.
22. Сидоренко В. К., Дмитренко В. П. Основи наукових досліджень: Навч. посіб. / В. К. Сидоренко, В. П. Дмитренко. – К., 2000. – 259 с.
23. Токар Л. Об'єкт і предмет українознавства / Л. Токар // Українознавство. – 2001. – № 1. – С. 25 – 34.
24. Толстой Н. И. Язык и народная культура: Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике / Н. И. Толстой. – М.: Издательство «Индрик», 1995. – 512 с.
25. Цехмістров Г. С. Основи наукових досліджень / Г. С. Цехмістров. – К.: ВД «Слово», 2003. – 240 с.
26. Шейко В. М., Кушніренко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підруч. – 2-ге вид., перероб. і доп. / В. М. Шейко, Н. М. Кушніренко. – К.: Знання-Прес, 2002. – 295 с.
27. Ящуржинский Хр. Лирические малорусские песни, преимущественно свадебные / Хр. Ящуржинский. – Варшава, 1880.
28. Ящуржинский Хр. Свадьба малорусская как религиозная драма / Хр. Ящуржинский // Киевская старина. – 1886. – № 10 – 12.
29. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Метод>.

ОПРАЦЮВАННЯ НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ ТА ДОТРИМАННЯ НАУКОВОГО СТИЛЮ РОБОТИ

Перш за все, необхідно психологічно налаштуватися на написання тексту, абстрагуватися від усього другорядного, прибрати все, що може заважати (телевізор, радіо, плеєр тощо). Кожен науковець має свій стиль роботи, свої уподобання, звички. Хтось надає перевагу комп'ютеру, а хтось любить писати

звичайною ручкою чи олівцем. Рекомендується підготувати робоче місце, подбати про світло, комп'ютер, канцелярське приладдя.

Накопичену внаслідок пошуку інформацію необхідно систематизувати, опрацювати і проаналізувати. Систематизація інформації здійснюється шляхом створення особистої бібліографічної картотеки. Переробка інформації передбачає її вивчення, осмислення і запам'ятовування. Процедура аналізу накопиченої інформації є основною під час огляду стану питання і реалізується відповідно до плану й структури. Особисту картотеку рекомендується розділити на три укрупнених розділи: «Матеріали для доопрацювання», «Опрацьовані матеріали», «Особисті друковані праці». Розділ «Матеріали для доопрацювання» містить карточки із бібліографічним описом праць, з якими досліднику необхідно ознайомитися. Цей розділ рекомендується поділити на рубрики, а саме:

- бібліографічні посібники;
- книги та брошури (монографії, автореферати дисертацій, збірники статей, довідники, методичні рекомендації, підручники з суміжних наук);
- статті (періодичні збірники, журнали, газети).

Карточки в рубриках необхідно розташувати в алфавітному порядку. Перед кожною рубрикою необхідно поставити розподільвач – цупку каталожну карточку з виступом, на якому написано назву рубрики³⁰.

Після ознайомлення з книгами чи статтями та виправлення неточностей у бібліографічному описі заповнену карточку переставляють у відповідну другого розділу картотеки «Опрацьовані матеріали».

Другий розділ «Опрацьовані матеріали» можна розбити на такі рубрики:

- стан досліджуваної проблеми;
- стан практики;
- методичні та методологічні матеріали;
- методи експериментального дослідження;
- опрацювання результатів дослідження;

³⁰ Клименюк А. В. Методология и методика педагогического исследования. Постановка цели и задач исследования / [А. Клименюк, А. Калита, Э. Бережная]. – К., 1988. – С. 33.

– вимоги до оформлення наукових робіт.³¹

Третій розділ особистої картотеки «Особисті друковані праці» повинні мати дві рубрики «Опубліковано», «Віддано до друку».

Відомо, що майбутній текст-модель наукової роботи народжується спочатку в голові, тому рекомендується уважно переглянути всі підготовлені матеріали, наприклад, конспекти джерельних свідчень, ксерокопії, розгорнутий план праці.

Робота над текстом починається з уточнення формулювання назви, оскільки за певний час після погодження теми можуть з'явитися публікації з аналогічними назвами.

В наукознавстві є декілька методичних прийомів написання:

- а) поетапний;
- б) послідовний (характерний для статей, наукових доповідей, тез, резюме);
- в) цілісний (з наступним доопрацюванням кожної частини);
- г) вибірковий (кожен розділ пишеться і обговорюється окремо).³²

Досвід свідчить, що найбільш поширеним є поетапне написання текстів.

Кожен текст поділяється на логічні частини: вступ, основну частину, висновки. У науковому тексті на вступ (постановку проблеми, обґрунтування, актуальність теми, хронологічні межі та ін.) виділяється 5% загального обсягу. Основна частина (розділи, підрозділи, загалом три складові) становить 90%. Перша складова – 20%, друга – 40%, третя – 30%. На висновки відводять не більше 5% від усього обсягу роботи.

Науковий стиль характеризують абстрагованість, інформативність, понятійність, предметність, логічність, узагальненість, однозначність, точність, ясність і об'єктивність викладу думки, лаконічність, доказовість, логізована оцінність, переконливість, аналіз, синтез, аргументація, пояснення причинно-наслідкових зв'язків, висновки. Основними засобами цього стилю є: абстрактна лексика, символи, велика кількість

³¹ Клименюк А. В. Методология и методика педагогического исследования. Постановка цели и задач исследования / [А. Клименюк, А. Калита, Э. Бережная]. – К., 1988. – С. 33.

³² Калакура Я. Методика написання, редагування та бібліографічного оформлення українознавчого дослідження / Я. Калакура // Українознавство. – № 4. – С. 67.

термінів, схем, таблиць, графіків, зразків-символів; часте вживання іншомовних слів, наукова фразеологія, цитати, посилення, однозначна загальнонавчана лексика, безособовість синтаксису, відсутність вказівки на особу автора³³.

Для наукової академічної мови притаманний логічний спосіб викладу наукового матеріалу, що передбачає послідовність міркувань, пояснення, аргументацію та її доведення. Висловити послідовність допомагають такі синтаксичні засоби зв'язку: *по-перше, по-друге, по-третє, насамперед, насамкінець* та ін..

У процесі обґрунтування актуальності проблеми послуговуються терміном *суперечність*, однак він не є характерним для української мови, тому краще вживати слово *протиріччя*.

Не рекомендується зловживати словосполучення *в першу чергу*, натомість краще використати синоніми: *насамперед, передусім, найперше*.

Логічні зв'язки між частинами тексту допомагають висловити такі фразеологізми: *як засвідчив аналіз, звідси випливає, результати експерименту засвідчили, на основі отриманих даних, опиратися на факти та ін..*

Щоб правильно обґрунтувати актуальність теми, варто послуговуватися такими мовними засобами: *проблема має першорядне значення; проблема має теоретичне значення; проблема має наукове, теоретичне, практичне значення; проблема є актуальною; проблема не втратила актуальності*.

В огляді літератури використовують такі мовні засоби: *недостатня кількість публікацій; достатня кількість публікацій; наявна значна кількість...; недостатня кількість досліджень*.

Сформулювати мету дослідження допоможуть такі словесні конструкції: *бакалаврська робота присвячена вивченню..., дипломна робота присвячена розгляду..., магістерська робота присвячена дослідженню..., робота присвячена опису...тощо*.

Наукову гіпотезу (припущення) супроводжують такими словесними формулами: *робота набуде ефективності, якщо...;*

³³ Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови: Навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія». 2007. – С. 26.

вивчення регіонального фольклору сприятиме...; вивчення весільної обрядовості підвищить... тощо.

У процесі формулювання завдань дослідження активно використовують дієслова: *дослідити, описати, проаналізувати, встановити, визначити, обґрунтувати, довести, виявити*, а також іменники: *особливості, критерії, форми, методи, роль, підходи, прийоми*.

Щоб окреслити новизну в кваліфікаційній роботі використовують терміни: *доповнено, уточнено, узагальнено, систематизовано, класифіковано, проілюстровано, обґрунтовано, унаочнено* і т.ін..

В першому розділі описової частини розглядаються праці вітчизняних та зарубіжних учених. Тут можна використати такі мовні формули: *автор розглядає, розкриває, висвітлює, порушує, розв'язує проблему, занурюється у проблему, зупиняється на проблемі; вважає, відзначає, що; пише, що; автор стверджує, аналізує, переконливо доводить, порівнює, зіставляє, з'ясовує, посилається на, наголошує на важливості, формулює, виходить з того, що; автор припускає, висловлює припущення, пропонує; автор заперечує, стверджує, ігнорує, дорікає, критикує, не підтверджує висновки словами, спростовує, критично ставиться, ставить завдання, підтверджує висновок фактами, причину вбачає в тому, що... і т. д.*³⁴.

Огляд літератури містить такі мовні кліше, як-от: *усе це дає змогу висловити такі припущення..., нам видається, що..., перейдемо до розгляду..., продовжимо розгляд...*

В описі програми дослідницької роботи послуговуються такими мовними формулами: *як уже було сказано, як було відзначено, як було згадано; як уже було сказано вище, як уже зазначалося; відповідно до..., у зв'язку з цим...*

Висновки формулюють за допомогою таких мовних кліше: *узагальнено результати проведеного дослідження..., відзначено, що..., з'ясовано, що..., дослідження засвідчило, що..., дослідження показало, що..., отже, можна зробити такі*

³⁴ Семенов О. М. Культура наукової української мови: Навч. посіб. / О. Семенов. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – С. 93.

*висновки..., узагальнюючи сказане..., підсумовуючи, є підстави стверджувати, що...*³⁵.

Сучасний дослідник української мови П. Селегій дає низку чітких рекомендацій щодо створення тексту наукового дослідження. Так, вчений вважає, що варто уникати двозначності, не нагромаджувати по кілька іменників у родовому відмінку, не витісняти дієслова віддієслівними іменниками, не розтягувати занадто фрази, не розривати думку занадто довгими вставками, регламентувати кількість підрядних речень³⁶.

Не варто ігнорувати дотримання абзаців, які є складовою частиною наукового тексту. Абзаци розчленовують текст на внутрішні логіко-сміслові компоненти, щоб полегшити інтелектуальне сприйняття тексту. Кожен абзац складається з декількох речень, пов'язаних між собою змістом, а останнє речення становить собою «перехідний місточок» до наступного абзацу. Абзац наукового тексту більший за обсягом, ніж у публіцистичному чи діловому мовленні, він становить від 1/3 до 1/2 аркуша.

Дослідники рекомендують не зловживати займенником «я», оскільки це може бути виявом нескромності чи завищеної самооцінки, тому рекомендується послуговуватися безособовими формами на зразок: *з'ясовано, проаналізовано, досліджено, розглянуто, опрацьовано* та ін.. Замість *я переконаний* послуговуємося формулою *цілком зрозуміло, я вважаю – вважаємо*.

Активне використання в науковому дослідженні займенника «ми» іноді спонукає до думки, що автор таким чином «звеличує» себе. Однак деякі дослідники вважають, що використання займенника «ми» «дає змогу висловити власну думку, як думку певної групи людей, в тому числі й керівника наукової школи чи напряму. До того ж це є цілком закономірним, оскільки для сучасної науки характерні такі тенденції як інтеграція, колективна творчість, колективний підхід до вирішення проблем.

³⁵ Семенов О. М. Культура наукової української мови: Навч. посіб. / О. Семенов. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – С. 94.

³⁶ Селегій П. О. Науковий жаргон: основні ознаки та причини появи / П. Селегій. – К., 2003. – 120 с.

Займенник «ми» і його похідні найкраще передають і відтіняють ці тенденції сучасної наукової творчості»³⁷.

Жодне наукове дослідження не обходиться без використання цитат.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Калакура Я. Методика написання, редагування та бібліографічного оформлення українознавчого дослідження / Я. Калакура // Українознавство. – № 3. – 2012. – С. 66 – 72.
2. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови: Навч. посіб. / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – К.: ВЦ «Академія». 2007. – 360 с.
3. Правила оформлення посилань на архівні документи у дисертаціях // Бюлетень ВАК України. – 2010. – № 3. – С. 17–20.
4. Правила оформлення посилань на архівні документи у прикнижкових, прикінцевих, пристатейних списках джерел (у монографії, навчальному посібнику, статті тощо) // Бюлетень ВАК України. – 2010. – № 3. – С. 20–22.
5. Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел, який наводять у дисертації, і списку опублікованих робіт, який наводять в авторефераті // Бюлетень ВАК України. – 2009. – № 5. – С. 26–30.
6. Правила оформлення посилань на архівні документи (затверджено ВАК України) // Бюлетень ВАК. – 2010. – № 3 – С. 24.
7. Партико З. В. Загальне редагування: нормативні основи: Навч. посіб. / З. Партико. – Львів, 2006. – 416 с.
8. Семенов О. М. Культура наукової української мови [Текст]: Навч. посібник. / О. Семенов. – К.: ВЦ «Академія», 2010.– 210 с.
9. Селегій П. О. Науковий жаргон: основні ознаки та причини появи / П. Селегій. – К., 2003. – 120 с.

³⁷ Кузь В. Г. Організація педагогічного дослідження / В. Кузь. – К.: Знання України, 2006. – С. 27.

Вимоги до оформлення кваліфікаційних робіт

Загальні вимоги

Оформлення кваліфікаційної роботи має здійснюватися відповідно до «Положення про випускні кваліфікаційні роботи в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини».

Випускна кваліфікаційна робота виконується за допомогою комп'ютера в текстовому редакторі Word (шрифт 14, Time New Roman, звичайний, інтервал 1,5). Поля: верхнє – 20 мм; нижнє – 20 мм; лівє – 30 мм; правє – 15 мм. Робота друкується на папері формату А 4 (210 x 297 мм), з використанням однієї сторони листа, і представляється у переплетеному вигляді.

Обсяг основного тексту (без додатків та списку використаних джерел) випускної кваліфікаційної роботи складає:

- освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший бакалавр» – 45–60 сторінок;
- освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» – 55–70 сторінок;
- освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» – 75–85 сторінок друкованого тексту.

Як було зазначено вище, вступ та висновки займають не менше 10% всієї роботи.

Заголовки структурних частин кваліфікаційної роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «ДОДАТКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ» друкують великими літерами симетрично до тексту і не мають порядкового номера. Заголовки підрозділів – маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Перенос слів у заголовках не допускається.

Нумерацію сторінок подають у правому верхньому куті арабськими цифрами без знака №.

Із структурних частин нумерують розділи (наприклад: РОЗДІЛ 1, РОЗДІЛ 2, РОЗДІЛ 3), після номера крапку не ставлять, з нового рядка друкують заголовок розділу. Підрозділи

нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку (наприклад: 1.1., 1.2.; 2.1.), далі йде заголовок підрозділу).

Таблиці, схеми, графіки, діаграми випускної кваліфікаційної роботи необхідно подавати одразу після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Вони повинні бути пронумеровані й мати заголовки.

Ілюстрації позначають словом «*Рис.*» «*Мал.*» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках.

Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка (Наприклад: *Рис. 1.2.* (другий рисунок першого розділу)). Номер ілюстрації, її назву і пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією.

Таблицю нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) в межах розділу. В правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують надпис «*Таблиця*» із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: *Таблиця 2.5* (п'ята таблиця другого розділу).

При перенесенні частини таблиці на іншу сторінку слово «*Таблиця*» і номер її вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «*Продовження табл.*» і вказують номер таблиці, наприклад: «*Продовження табл. 2.5*».

Правила цитування та посилання на використані джерела

Посилання в тексті роботи на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... у працях [1–7]...».

При посиланні в тексті роботи на певне джерело, в квадратних дужках зазначається номер цього джерела за списком використаних джерел і сторінка: [5, с. 61].

Наприклад:

Викладання в українських університетах курсів українською мовою М. Грушевський називає «постулатом культурно-національного розвитку». Вчений вважає, що створення різних українознавчих дисциплін – української літератури, історії народу, права – потрібно не лише студентам-українцям, а й університетській науці взагалі, що «українська вища школа повинна засвідчити живий зв'язок з тим ґрунтом, на якому живе» [13, с. 10].

Відповідний опис у списку використаних джерел:

13. Грушевський М. Історія української літератури: В 6 т. – Т. 1. / М. Грушевський. – К.: Либідь, 1993. – 243 с.

При непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, уникати оцінювання його результатів і обов'язково давати відповідні посилання на джерело.

Автори кваліфікаційних робіт відповідають за правильну паспортизацію бібліографічних посилань і цитат.

Оформлення додатків

Додатки оформляють як продовження випускної кваліфікаційної роботи на наступних її сторінках. Бажано їх розміщувати в порядку появи посилань у тексті роботи.

Кожний додаток починається з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований зверху малими літерами з першої великої симетричної відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої

великої друкується слово «Додаток __» і велика літера, що позначає додаток.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад: «Додаток А».

Оформлення списку використаних джерел

Список використаної літератури подають після основного тексту. Він інформує про використані, цитовані джерела та документи, що, як правило, містять найважливішу інформацію за темою роботи і на основі яких будується дослідження.

Джерела можна розміщувати:

- згідно появи посилань у тексті;
- в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків.

Відомості про джерела, необхідно подавати відповідно до вимог Державних стандартів з обов'язком наведенням назв праць (ДСТУ ГОСТ 7.1: «Система стандартів з інформації бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання ГОСТ 7.1–2003, IDT», ДСТУ 3582–97 «Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові в бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила».

Типові приклади бібліографічного опису подано у додатку (Додаток А).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 337 с.
2. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження / С. Гончаренко / С. У. Гончаренко. – К., 1995. – 45 с.
3. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень: Навч. посіб. / О. Крушельницька. – К.: Кондор, 2003. – 192 с.
4. Кузь В. Г. Організація педагогічного дослідження / В. Кузь. – К.: Знання України, 2006. – 48 с.

5. Кюрінець В. Є. Методологія наукових досліджень: Навч. посіб. / В. Кюрінець. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – 180 с.
6. Науковий інструментарій українознавця. Довідник / кер. авт. кол., наук. ред. Л. Токар. – К.: ННДІУВІ, 2012. – 376 с.
7. Ніколаєва Л. М. Основи науково-дослідницької роботи: Навч. посіб. / Л. Ніколаєва. – Львів, 2003. – 171 с.
8. Основні вимоги до підготовки та написання навчально-наукових і кваліфікаційних робіт (для студентів-філологів): Методична розробка / [Белова А. Д., Білик Н. Л., Бурбело В. Б. та ін.]. – К., 2011. – 82 с.
9. Петрук В. Г. Основи науково-дослідної роботи. / [В. Петрук, Є. Володарський, В. Мокін]. – Вінниця, 2006. – 143 с.
10. Петрук В. Г. Основи науково-дослідної роботи / [В. Петрук, Є. Володарський, В. Мокін]. – Вінниця, 2006. – 143 с.
11. Пилипчик М. І. Основи наукових досліджень: Підручник. / [М. Пилипчик, А. Григор'єв, В. Шостак]. – К.: Знання 2007. – 270 с.
12. Положення про випускні кваліфікаційні роботи в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, затверджено на засіданні Вченої ради університету (протокол № 15 від 11.07.2011 р.) – 22 с.
13. Сорокин Н. А. Дипломные работы в педагогических вузах: Учебное пособие для студентов педагогических институтов. / Н. Сорокин. – М.: Просвещение, 1986. – 128 с.

ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

Основні вимоги до захисту

Кваліфікаційна робота має обов'язково перевірятися програмою «Антиплагіат». Така вимога з 2012 року використовується в більшості вищих навчальних закладів (зокрема гуманітарних).

Антиплагіат – потужна програма автоматичної перевірки унікальності тексту на наявність запозичень із загальнодоступних мережевих джерел.

Вона дозволяє детально аналізувати первинність тексту і визначає його оригінальність у відсотковому співвідношенні.

В дослідженні будь якого рівня мінімум унікальності роботи у відсотках становить 70%; це означає, що студент може використовувати в своїй роботі лише 30% оригінального тексту з використаної ним літератури, а 70% роботи повинні ґрунтуватися на особистих трактуваннях вивченого матеріалу.

Закінчену, перевірену програмою «Антиплагіат», переплетену випускню кваліфікаційну роботу студент подає керівнику не менше ніж за три тижні до офіційного захисту.

До випускної кваліфікаційної роботи обов'язково додають супровідні документи: заяву (Додаток Б), завдання (Додаток В), направлення голові ДЕК (Додаток Д), рецензію. До рецензування випускних кваліфікаційних робіт залучають зовнішніх рецензентів із числа фахівців (докторів та кандидатів наук) іншої кафедри або іншого вищого навчального закладу чи наукової установи та висококваліфікованих практичних фахівців освітніх установ.

На підставі випускної кваліфікаційної роботи та відгуку керівника на засіданні випускної кафедри приймають висновок про допущення роботи до захисту та передачу її на рецензування.

Перед проходженням державної атестації в обов'язковому порядку відбувається попередній захист випускної кваліфікаційної роботи на випускній кафедрі.

До захисту випускної кваліфікаційної роботи допускають студента, який виконав всі вимоги навчального плану.

Студенти, які є переможцями Всеукраїнських конкурсів наукових робіт (дипломи I–III ступенів), Всеукраїнських студентських олімпіад (I–III місця), звільняються від захисту роботи на відкритому засіданні Державної екзаменаційної (кваліфікаційної) комісії.

Захист випускної кваліфікаційної роботи проводиться на відкритому засіданні Державної екзаменаційної (кваліфікаційної) комісії, затвердженої наказом ректора університету у встановленому порядку.

Після попереднього обговорення і прийняття відповідної рекомендації на засіданні кафедри випускна кваліфікаційна робота подається на розгляд Державної екзаменаційної (кваліфікаційної) комісії за десять днів до захисту.

Захист роботи проводиться на відкритому засіданні Державної екзаменаційної (кваліфікаційної) комісії або на виїзному засіданні у колективах замовників з обов'язковою присутністю наукового керівника.

Порядок захисту випускної кваліфікаційної роботи передбачає:

- а) представлення студента та огляд поданих до захисту документів головою Державної екзаменаційної (кваліфікаційної) комісії;
- б) виголошення студентом основних положень роботи;
- в) відповіді студента на запитання членів Державної екзаменаційної (кваліфікаційної) комісії та членів комісії;
- г) огляд рецензій на кваліфікаційну роботу;
- д) виступ наукового керівника (за відсутності керівника зачитується його письмовий відгук на роботу);
- е) заключне слово студента;
- є) ухвала Державної екзаменаційної (кваліфікаційної) комісії.

Для доповіді за результатами кваліфікаційної роботи студентові надається 10 хвилин. Загальна тривалість захисту не повинна перевищувати 30-ти хвилин.

Результати захисту випускної кваліфікаційної роботи оцінюються відповідно до критеріїв (Додаток Ж) за національною шкалою та 100-бальною шкалою ECTS.

Студентам, які успішно склали державні екзамени, а також захистили кваліфікаційну роботу, рішенням державної комісії присвоюється кваліфікація у відповідності до отриманої спеціальності і видається диплом встановленого зразка.

Студенту, який з поважних причин, що підтверджено документально, не з'явився на засідання ДЕК, ректор університету може продовжити термін до наступного періоду роботи ДЕК, але не більше, ніж на рік.

Після захисту випускна кваліфікаційна робота реєструється і передається для зберігання у Наукову бібліотеку університету протягом п'яти років, після чого списується в установленому порядку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 337с.
2. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження / С. Гончаренко. – К., 1995. – 45 с.
3. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень: Навч. посіб. / О. Крушельницька. – К.: Кондор, 2003. – 192 с.
4. Кузь В.Г. Організація педагогічного дослідження / В. Кузь. – К.: Знання України, 2006. – 48 с.
5. Кюрінець В.Є. Методологія наукових досліджень: Навч. посіб. / В. Кюрінець. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – 180 с.
6. Науковий інструментарій українознавця. Довідник / кер. авт. кол., наук. ред. Л. Токар. – К.: ННДІУВІ, 2012. – 376 с.
7. Ніколаєва Л. М. Основи науково-дослідницької роботи: Навч. посіб. / Л. Ніколаєва. – Львів, 2003. – 171 с.
8. Основні вимоги до підготовки та написання навчально-наукових і кваліфікаційних робіт (для студентів-філологів): Методична розробка / [Белова А. Д., Білик Н. Л., Бурбело В. Б. та ін.]. – К., 2011. – 82 с.
9. Петрук В.Г. Основи науково-дослідної роботи / [В. Петрук, Є. Володарський, В. Мокін]. – Вінниця, 2006. – 143с.
10. Петрук В.Г. Основи науково-дослідної роботи / [В. Петрук, Є. Володарський, В. Мокін]. – Вінниця, 2006. – 143 с.

11. Пилипчик М.І. Основи наукових досліджень: Підручник / [М. Пилипчик, А. Григор'єв, В. Шостак]. – К.: Знання 2007. – 270 с.

12. Положення про випускні кваліфікаційні роботи в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, затверджено на засіданні Вченої ради університету (протокол № 15 від 11.07.2011 р.) – 22 с.

13. Сорокин Н. А. Дипломные работы в педагогических вузах: Учебное пособие для студентов педагогических институтов / Н. Сорокин. – М.: Просвещение, 1986. – 128 с.

Підготовка і виголошення доповіді на захисті кваліфікаційної роботи

Якщо оформлення, композиційну побудову, зміст та обсяг кваліфікаційної роботи відповідним чином документально врегульовано певним Положенням, то побудова виступу самим дослідником, мова доповіді (особливо її лексичний та синтаксичний аспекти), мовлення студента, його поведінка під час виголошення промови, реакція на зауваження та запитання залишають бажати кращого.

Студент-доповідач повинен враховувати, що члени ДЕК вже ознайомилися з роботою, тому варто зосередитися на викладі головної концепції дослідження, науковій новизні роботи, теоретичних і практичних положеннях, результатах експерименту. Конкретний, чіткий виклад свідчить про належний науково-методичний рівень дослідження, допомагає об'єктивно оцінити доробок автора, його особистий внесок у науку.

На присутніх справляє враження не тільки зміст доповіді, але й риторична майстерність студента. Доповідь починається зі звертання: *«Шановний пане голово! Шановні члени державної екзаменаційної комісії! Панове присутні!»*, або: *«Високочтимий голово! Високочтимі члени державної екзаменаційної комісії! Шановні присутні!»*...

Доповідач викладає суть досліджуваної ним наукової проблеми, називає завдання, які необхідно було вирішити, стан

дослідження проблеми, обґрунтовує її актуальність, окреслює мету.

Важливо висвітлити, що саме було досліджено автором, які методи при цьому застосовано, як обґрунтовано достовірність результатів експерименту, в чому полягає новизна дослідження, яке його практичне значення.

Серед основних порад, які допоможуть дослідникам виголосити свою доповідь, вчені називають такі:

- ✓ усі цифри в тексті записуйте тільки словами, щоб не довелося підраховувати кількість нулів;

- ✓ підкреслюйте ключові слова, що виділяються наголосом;

- ✓ залишайте великі поля при друкуванні, щоб можна було доповнити текст своїми зауваженнями;

- ✓ краще повторіть іменник, уникаючи надлишку займенників;

- ✓ використовуйте прості слова і прості розповідні речення;

- ✓ не переобтяжуйте текст складнопідрядними реченнями.³⁸

За композицією доповідь поділяється на три частини. Перша повторює вступ кваліфікаційної роботи. Тут визначаються актуальність дослідження, тема, мета, об'єкт, предмет, методи дослідження наукової проблеми, експериментальна база, наукова новизна, практична значущість, апробація результатів, публікації, структура та обсяг.

Друга частина вимагає характеристики кожного розділу в логічній послідовності.

Окремо слід сказати про мову студента. Вона повинна бути чіткою, зрозумілою, виразною, впевненою, грамотною, з дотриманням правил орфоєпії.

Врівноважена манера промови працює на користь дослідника, викликає симпатію слухачів. Знижує ефект від промови порушення техніки мовлення (дихання, голос, дикція, орфоєпія).

³⁸ Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник / В. Шейко, Н. Кушнарєнко. – К. : Знання-Прес, 2003. – С. 254.

Дехто рекомендує розписувати партитуру тексту промови, де позначаються логічні наголоси, паузи, наголоси, підвищення чи пониження голосу, прискорення чи уповільнення темпу.

В заключній частині доповіді зачитуються основні результати та висновки, етапи їх реалізації, перспективи подальшого використання.

Важливо також звернути увагу на одяг, оскільки тут недопустимими є неохайність, екстравагантність, гламурність. Вдало підібраний одяг сприяє прихильному ставленню членів Державної екзаменаційної комісії до студента.

Дуже доречним було б напередодні прослідкувати перед дзеркалом за мімікою, жестами, манерою говорити, щоб попередити недоречні під час захисту моменти.

Є ціла низка порад спеціалістів щодо того, як досягти успіху під час виступу:

1. Виробляйте правильне ставлення до своїх страхів. Упевнено знайте: аудиторія лише в окремих випадках може бути налаштована вороже до вас; вам не обов'язково бути красномовним досконалим оратором, щоб досягти успіху; ви не так часто буваєте таким знервованим, як сьогодні, тому невелика кількість адреналіну принесе вам лише користь. Пам'ятайте, що навіть досвідчені і знані оратори відчують хвилювання перед тим, як піднятися на трибуну.

2. Уявіть собі власний успіх. За два тижні до свого виступу щонаочі перед сном подумки малюйте його картину: аудиторію, що вибухає оплесками після кожного вашого слова, впевнену посмішку на своєму обличчі, себе в момент проголошення промови тощо.

3. Тренуйтеся, тренуйтеся, тренуйтеся! Потренуйтеся 3–4 рази до свого виступу, робіть це доти, доки не будете задоволені своєю промовою. Категорично не рекомендується тренуватися в день захисту.

4. Заздалегідь познайомтеся з кімнатою, в якій вам доведеться виголошувати промову. Це найкраще місце для того, щоб потренуватися у виголошенні промови.

5. Розслабтеся і уникайте будь-якого збудження. Якомога краще відпочиньте напередодні захисту; відмовтесь від кави.

6. Відчувайте себе особливо впевнено під час виголошення вступу та висновків.

7. Одягніться так, щоб ваш одяг сприяв успіху: це має бути щось, що особливо вам личить і цілком відповідає ситуації.

8. Встановіть візуальний контакт з декількома доброзичливими обличчями. Захистіть себе теплими поглядами людей, яких ви знаєте, або тих, хто невербально висловлює вам свою підтримку.

9. Говоріть голосно, щоб відігнати тривогу. Це допоможе вам врятуватися від зайвого хвилювання.

10. Намагайтеся уникнути помилок. Не лякайтеся, якщо ви їх уже допустили, переважна більшість присутніх, мабуть, не помітила їх. А невпевнене «пробачте» за свої помилки лише послабить ваші позиції³⁹.

Існує також декілька порад, спрямованих на покращення вашого голосу:

1. Запишіть свій голос на магнітофон чи диктофон. Проекспериментуйте з різними тонами, висотами, наголосами, швидкістю, силою та дикцією. Сила звуку є особливо важливим компонентом, з яким варто попрацювати; порухуйте від одного до п'яти, при цьому підвищуйте і понижуєте гучність голосу доти, доки не набудете здатності до варіацій.

2. Намагайтеся говорити зі швидкістю 120 слів за хвилину. Це середня швидкість мовлення. Попросіть друзів проконтролювати вас.

3. Вимовляйте чітко слова. Вивчіть скоромовки. Сконцентруйте увагу на тому, щоб чітко вимовляти кожен кінцевий приголосний.

4. Підкреслюйте голосом ключові слова та ідеї. Позначте це у партитурі спеціальними позначками. «Забивайте» ті ідеї, які, на вашу думку, повинна добре запам'ятати аудиторія.

5. Використовуйте голос з метою створення контрасту: високий і низький, гучний і тихий, піднесений і пониклий.

6. Практикуйте говоріння з глибини діафрагми. Не говоріть у ніс. Намагайтеся створити вібрацію голосових зв'язок.

³⁹ Настольная книга преподавателя. – Мн. : «Совр. слово», 2005. – С. 518.

7. Попросіть своїх друзів позначити вокальні моменти вашого мовлення, що викликають роздратування.

8. Прослухайте аудіозапис власної промови. Ви будете здивовані тим, що почуєте у власному голосі; буде добре, якщо це примусить вас замислитися над проблемою удосконалення власної ораторської майстерності.

9. Піклуйтеся про свій голос. Хворий чи стомлений потребує відпочинку і догляду, тому випийте дуже теплої води маленькими ковточками або пожуйте родзинки⁴⁰.

У процесі написання самого тексту виступу перед членами Державної екзаменаційної комісії студент повинен пам'ятати про скромність в оцінці своїх наукових досягнень. До того ж коректним вважається використання займенника **ми** в процесі промови, оскільки дослідження виконувалося не тільки вами особисто, але й керівником, який спонукав вас до пошуку, пропонував ідеї, способи й шляхи їх втілення в життя, методи дослідження і т. ін..

III етап процедури захисту. Важливою частиною захисту є **відповіді на запитання членів Державної екзаменаційної комісії**. Ці запитання можуть стосуватися всіх аспектів кваліфікаційного дослідження, їх можуть задавати всі присутні на захисті, в тому числі й гості.

Рекомендується відповідати на запитання по суті справи. Насамперед необхідно уважно вислухати запитання, записати його, подякувати (сказати: «Дякую за запитання!»). Краще не вислуховувати всі запитання, а відповідати на кожне відразу.

VI етап захисту дослідження – заключний (заключне слово студента, рішення Державної екзаменаційної комісії про оцінку рівня підготовки студента).

В заключному слові студент обов'язково висловлює подяку голові Державної екзаменаційної комісії, її членам, науковому керівнику, всім, хто допомагав у написанні наукової роботи та у здобутті певної кваліфікації (декану факультету, завідувачу науково-дослідної лабораторії та ін.).

Рішення Державної екзаменаційної комісії про оцінку рівня підготовки студента, а також про присвоєння йому кваліфікації та

⁴⁰ Настольная книга преподавателя. – Мн. : «Совр. слово», 2005. – С. 518.

вручення диплома (загального зразка або з відзнакою) приймається на закритому засіданні комісії відкритим голосуванням звичайною більшістю голосів членів комісії, які брали участь у її засіданні. При однаковій кількості голосів голос голови комісії є вирішальним. Результат оголошується після затвердження протоколу головою ДЕК.

На захисті можливе застосування спеціально підготовлених слайдів, кіно-, відеодокументів, плакатів, комп'ютерної техніки. Матеріали, винесені на схеми й таблиці, слід оформляти так, щоб дослідник міг демонструвати їх без особливих труднощів і вони були доступні для всіх присутніх.

У наочних матеріалах доцільно відобразити:

- ✓ повну назву роботи;
- ✓ формулювання вирішеної наукової проблеми (завдання);

- ✓ мету дослідження;

- ✓ основні висновки;

- ✓ таблиці, графіки, схеми та ін., що свідчать про обґрунтування й достовірність отриманих результатів.

Особливо важливим є демонстрування результатів роботи за допомогою комп'ютерної техніки.

Як уже зазначалося, не лише зміст тексту доповіді, а й характер її виголошення (читання чи переказу) значною мірою визначають оцінку захисту.

Для ілюстрування описаного вище пропонуємо зразки основного виступу та мовленнєвих моментів, що вимагають ораторських умінь⁴¹.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондаренко Г. Риторичні прийоми підготовки відповіді на запитання опонентів / Г. Бондаренко // Рідна школа. – Київ: Преса України. – 2005. – № 4. – С. 53 – 54.

⁴¹Академічна риторика: Навчальний посібник / Автор. Колектив: Сивачук Н. П., Снігур І. М., Санівський О. М. – Умань: «Візаві», 2013. – 375 с.

2. Бондарчук Л. Мистецтво публічного виступу / Л. Бондарчук // Українська мова та література. – 2004. – № 35. – С. 28 – 29.
3. Захаров А., Захарова Т. Как написать и защитить диссертацию / А. Захаров, Т. Захарова. – СПб.: Питер, 2004. – 157 с.
4. Здобувачу наукового ступеня: Метод. рекомендації. – К.: МАУП, 2002.
5. Зінченко В. Як не провалити публічний виступ / В. Зінченко // Відкритий урок: Розробки. Технології. Досвід. – 2009. – № 5. – С. 84–85.
6. Климентовська Л. Риторика. Виступ / Л. Климентовська // Українська мова та література. – 2004. – № 20. – С. 3 – 11.
7. Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень: навчальний посібник / В. Ковальчук, Л. Моїсєєв. – Одеса: ПНЦ АПН України – ПДПУ ім. К. Д. Ушинського. – 2001. – 218 с.
8. Колотілова Н. А. Риторика: Навч. посібник / Н. Колотілова. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.
9. Коноваленко С. Особливості публічного виступу / С. Коноваленко // Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість. – 2005. – Т. 5. – С. 47–49.
10. Копнина Г. А. Понятие нейтрализации риторических приемов / Г. Копнина // Филологические науки. – Москва: Филологические науки. – 2007. – № 1. – С. 70–77.
11. Косянчук С. Самооцінка як регуляторна функція у сфері риторичної діяльності / С. Косянчук // Українська мова і література в школі. – 2009. – № 4. – С. 34–39.
12. Крутій К. Основи успішного публічного виступу / К. Крутій // Директор школи. Шкільний світ. – Київ: Шкільний світ. – 2010. – № 19. – С. 30 – 31.
13. Кузь В. Г. Організація педагогічного дослідження / В. Кузь. – К.: Знання України, 2006. – 48 с.
14. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови: Навч. посіб. / Л. Мацько, Л. Кравець. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 360 с.
15. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: Навч. посіб. / Л. Мацько, О. Мацько. – К.: Вища шк., 2006. – 311 с.

16. Науменко В. Мистецтво побудови виступу як складова культури мислення молодшого школяра / В. Науменко // Початкова школа. – 2007. – № 7. – С. 34–35.

17. Равлюк С. Основні ознаки та мовно-структурна організація публічного виступу / С. Равлюк // Українська мова та література в школі. – 2002. – № 6. – С. 11 – 14.

18. Райзберг Б. А. Диссертация и ученая степень. Пособие для соискателей / Б. Райзберг. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 304 с.

19. Романенко Ю. Підготовка виступу на зборах та семінарських заняттях / Ю. Романенко // Дивослово. – 2007. – № 4. – С. 6–8.

20. Сагач Г. М. Золотослів: Навчальний посібник для середніх і вищих навчальних закладів / Г. Сагач. – К.: Райдуга, 1993. – 378 с.

21. Семеног О. М. Культура наукової української мови: Навч. посіб. / О. Семеног. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 216 с.

22. Спанатій Л. С. Риторика: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. Спанатій. – К. : Видавничий дім «Ін Юре», 2008. – 144 с.

23. Фаренік С. А. Логіка і методологія наукового дослідження: Наук.-метод. посіб. / С. Фаренік. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 340 с.

24. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник / В. Шейко, Н. Кушнарєнко. – К.: Знання-Прес, 2003. – 295 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразок заяви

Декану факультету української філології
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини
проф. Коваль В. О.
студентки 5 курсу 1 групи
денної (заочної) форми навчання
Копач Оксани Олексіївни

Заява

Прошу затвердити на Вченій раді факультету тему
випускної кваліфікаційної роботи у такій редакції:
«_____».

(тема роботи)

Науковим керівником прошу призначити

_____.
(вчене звання, посада, прізвище, ім'я, по батькові)

Дата

Підпис

Науковий керівник _____
(підпис)

(прізвище, ініціали)

Зав. кафедри _____
(підпис)

(прізвище, ініціали)

Декан факультету _____
(підпис)

(прізвище, ініціали)

Типові приклади бібліографічного опису

Один автор

1. Кельман Л. М. Правозастосовна діяльність: фактори впливу: монографія / Кельман Лідія Михайлівна; Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Львів; Тернопіль: Терно-граф, 2009. – 191 с.
2. Баран В. Історичні витоки українського народу / В. Баран. – К.: Генеза, 2005. – 208 с.
3. Горенко-Баранівська Л. І. Культура як українознавство / Л. І. Горенко-Баранівська – К.: МЕФ, 2003. – 156 с.
4. Боряк О. О. Україна: етнокультурна мозаїка. / С. Головка (голов. ред.). – К.: Либідь, 2006. – 328 с.
5. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї / Д. Донцов. – К.: Товариство «Знання» України, 1991. – 46 с.

Два автори

1. Загнітко А. П. Основи психолінгвістики: [навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Анатолій Загнітко, Марина Михальченко; Донец. нац. ун-т. – Вид. 2-ге, доопрац. і доповн. – Донецьк : ДонНУ, 2009. – 248 с.
2. Боднар В. Л., Боднар В. В. Роль, значення і проблеми відродження української культури в полікультурному просторі Придністров'я / В. Л. Боднар, В. В. Боднар / Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства. – К.: Українське агентство інформації та друку «Рада», 2007. – Т. XV. – 512 с.
3. Биркович В., Гурницький Р. Роль фактора консолідації в трансформаційних суспільствах / В. Биркович, Р. Гірницький // Шляхи і можливості консолідації українського суспільства. Матеріали «круглого столу» експертів. – Мукачево, 2005. – С. 42–46.

Три автори

1. Ярещенко А. П. Сучасний фразеологічний словник української мови / [Ярещенко А. П., Бездітко В. І., Козир О. В.]. – Х.: Торсінг плюс, 2008. – 638 с.

Чотири і більше авторів

1. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти / Ф. М. Рудич, Р. В. Балабан, О. П. Дергачов та ін.; Міжрегіональна академія управління персоналом, Інститут політичних та етнонаціональних досліджень НАН України. – К.: МАУП, 2002. – 488 с.

2. Результативність наукової діяльності: стан, тенденції та проблеми оцінювання / Шокун Т. В. [та ін.]; М-во освіти і науки України, Укр. ін-т наук.-техн. і екон. інформації. – К.: УкрІНТЕІ, 2009. – 215 с. – Бібліогр.: С. 190 – 196.

Без автора

1. Мала енциклопедія етнодержавознавства. / Ю. І. Римаренко (відп. ред., кер. авт. кол., упоряд.); НАН України. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К.: Генеза: Довіра, 1996. – 942 с.

2. Українознавство в побудові громадянського суспільства в Україні / Українознавство ХХІ ст.: Виміри розвитку / Головний ред. П. П. Кононенко, ред. упоряд. Т. П. Кононенко, М. Н. Істоміна, Т. Л. Ренке. – К.: ННДІУ, 2009. – С. 256 – 315.

3. Українознавство: Посібник / Уклад. В. Я. Мацюк, В. П. Пугач; Відп. ред. В. П. Сайко. – К.: Зодіак-Еко, 1994. – 400 с.

Без загальної назви

1. Житник Б. О. Методологічні проблеми дослідницької діяльності вчителя / Б. О. Житник. Організація дослідницько-експериментальної роботи в сучасній школі / Є. М. Павлютенков. Дослідницька діяльність як продуктивна освітня послуга методичного менеджменту / І. В. Маслікова. – Х.: Основа,

2008. – 159 с. – (Бібліотека журналу «Управління школою»; вип. 5 (66)).

2. Бухлова Н. В. Вивчення ефективності діяльності педагога-вихователя / Н. В. Бухлова, Л. М. Мазуренко. Діагностика у виховному процесі / Л. Е. Литвин, К. І. Приходченко. – Х. : Основа, 2006. – 155, [1] с.

Збірники наукових праць, матеріали конференцій

1. Облік інтелектуального капіталу: сучасний стан і перспективи розвитку: зб. наук. пр. / Харків. ін-т бізнесу і менедж. [та ін.; редрада: Бондаренко М. І. (відп. ред.) та ін.]. – Х.: ХІБМ, 2008. – 190 с.

2. Українознавство – наука самопізнання українського народу // Матеріали X Міжнародної конференції (науково-практичної) 18–20 жовтня 2001 р. / Заг. ред. Кононенко П. П. Наук. ред., упорядн. Ярошинський О. Б. – К.: НДІУ, 2001. – 322 с.

3. Українознавство в системі освіти: Міжнародна науково-практична конференція. – К.: Освіта, 1996. – 304 с.

Енциклопедії

1. Психологічна енциклопедія / авт.-упоряд. Степанов О. М. – К.: Академвидав, 2006. – 422, [1] с. – (Серія «Енциклопедія ерудита»).

2. Українська мова: енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови) [та ін.]; НАН України [та ін.]. – К.: Укр. енцикл., 2004. – 820 с., [4] арк. іл.

Бібліографічні покажчики

1. Українське зарубіжжя: бібліографічний покажчик (1900 – травень 2002 рр.) / І. Винниченко (упоряд.); Інститут досліджень діаспори. – К.: Рада, 2002. – 346 с.

2. Наукові праці Інституту вищої освіти АПН України: бібліогр. покажч.: до 10-літнього ювілею Ін-ту вищ. освіти АПН України (1999 – 2009 рр.): наук. вид. / Акад. пед. наук України,

Ін-т вищ. освіти; [уклад.: Н. М. Дем'яненко та ін.]. – К.: Ін-т вищ. освіти АПН України, 2009. – 297 с.

Документи

1. Акт проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 38. – С. 502.

2. Витяг з наказу Міністерства освіти і науки України про відкриття аспірантури у Науково-дослідному інституті українознавства зі спеціальності 09.00.12 – українознавство (філософські та історичні науки) від 1 липня 2002 р. // Науково-дослідний інститут українознавства: Довідник до 15-річчя діяльності / Упорядник О. Б. Ярошинський. – К.: НДІУ, 2007. – С. 204.

3. Вітання Президента України В. А. Ющенка учасникам Міжнародного конгресу «Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі» 2005 р. // Науково-дослідний інститут українознавства: Довідник до 15-річчя діяльності / Упорядник О. Б. Ярошинський. – К.: НДІУ, 2007. – С. 209.

4. Вітання Президента України Л. Д. Кучми колективу Інституту українознавства Національного університету імені Тараса Шевченка з 5-ю річницею від дня заснування // Науково-дослідний інститут українознавства: Довідник до 15-річчя діяльності / Упорядник О. Б. Ярошинський. – К.: НДІУ, 2007. – С. 184.

Архівні документи

1. Листи до дружини Слободи-Крушельницької М., том I // ЦДІА у Львові. – Ф.– 361. – Оп. 1. – Спр. 38. – 201 арк.

2. Крамаренко А. А. (Спогади. Умань 1908 – 1927 р) // Уманський краєзнавчий музей. – НДФ – 65 (2) С. 299 – 604.

*Матеріали науково-дослідної лабораторії «Етнологія
Черкаського краю»*

З фольклору

Науково-дослідна лабораторія «Етнологія Черкаського краю»
Уманського державного педагогічного університету імені Павла
Тичини, ф. I., спр.1, 67 арк., арк. 3.

З етнографії

Науково-дослідна лабораторія «Етнологія Черкаського краю»
Уманського державного педагогічного університету імені Павла
Тичини, ф. II., спр.3, 45 арк., арк. 2.

Періодична преса, інтернет ресурси

1. Kozak S. Polsko-ukraińskie pogranicze: między konfliktem a dialogiem // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.pogranicze.sejny.pl/archiwum/krasnogruda/pismo/numer4.htm>
2. Висновки, оцінка, сучасний стан та перспективи Українського наукового центру у Гарвардському університеті // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.leleky.org/>
3. Гумницька Н. Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка» / Н. Гумницька // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://miok.lviv.ua/index.php>
4. Гумницька Н. Омелян Пріцак – автор показової моделі українознавчих досліджень у Гарвардському університеті / Н. Гумницька // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://miok.lviv.ua/index.php?>

Завдання

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Факультет _____

Спеціальність _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

зав. кафедрою _____

« ____ » _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на випускн кваліфікаційну роботу студента

_____ прізвище, ім'я, по батькові

1. Тема роботи

затверджена

« ____ » _____ 20__ р. № _____

2. Строк подачі студентом закінченого проекту (роботи)

3. Вихідні дані по проекту (роботі)

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік підлеглих розробці питань) _____

5. Перелік графічного матеріалу _____

Додаток Д

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
імені ПАВЛА ТИЧІНИ**

Голові екзаменаційної комісії № _____

Направляється студент _____
на захист (прізвище, ім'я, по батькові)

_____ випускної кваліфікаційної роботи _____
(назва теми)

Карта громадської діяльності, карта науково-дослідної діяльності, учбова карточка студента, виписка із заліково-екзаменаційних відомостей, випускна кваліфікаційна робота додаються

Декан факультету _____

Довідка про успішність

Студент _____ за час навчання на факультеті
(прізвище, ім'я, по батькові)

з 20__ р. по 20__ р. повністю виконав навчальний план спеціальності з такими оцінками:

відмінно _____ % добре _____ % задовільно _____ %

Диспетчер факультету _____

ВИСНОВОК керівника випускної кваліфікаційної роботи

Студент _____

Керівник _____

«_____» _____ 20__ р.

ВИСНОВОК про випускню кваліфікаційну роботу

Випускна кваліфікаційна робота переглянута. Студент

(прізвище, ім'я, по батькові)

може бути допущений до захисту випускної кваліфікаційної роботи в державній

екзаменаційній комісії

Зав. кафедрою

(підпис)

(прізвище, ім'я, по батькові)

«_____» _____ 20__ р.

КРИТЕРІЇ
оцінювання випускної кваліфікаційної роботи
(за вимогами кредитно-трансферної системи)

№	Назва частини роботи	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів
1	Вступ	Рівень актуальності проблеми	5
		Наявність, повнота і відповідність вимогам до науково-дослідного апарату	5
			10
2	Теоретичний розділ	Теоретична обґрунтованість проблеми та шляхів її розв'язання, наявність аналізу ключових понять	15
		Критичність аналізу, наявність власної позиції	5
			20
3	Практичний розділ	Відповідність емпіричних матеріалів теоретичним посилкам. Повнота емпіричного дослідження	20
		Обґрунтованість висновків, що впливають з результатів емпіричних досліджень	10
		Наявність наочного представлення емпіричних матеріалів (графіки, діаграми, таблиці)	5
			35
4	Висновки	Повнота висновків та їх відповідність завданням	10

5	Список використаних джерел	Правильність оформлення літературних джерел	1
		Відповідність використаних літературних джерел темі дослідження	1
		Наявність сучасних видань (за останні 6 років)	1
		Логічний зв'язок з посиланнями в тексті	1
		Достатність кількості джерел (не менше 40)	1
			5
6	Захист роботи	Відповідність доповіді змісту випускної кваліфікаційної роботи	5
		Повнота відповідей на запитання	5
		Якість вербального висвітлення доповіді	5
			15
7	Апробація дослідження у фахових виданнях		5
8	Наявність додатків		5
9	Наявність у роботі граматичних, орфографічних, технічних помилок		-5
РАЗОМ			100

**Зразок оформлення титульного листа випускної
кваліфікаційної роботи**

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Інститут філології та суспільствознавства
Факультет української філології
Кафедра української літератури, українознавства та методик
їх навчання**

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
магістр

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему:

**«Інтегровані уроки вчителя-словесника та їх значення у
формуванні національної свідомості старшокласників»**

Виконала: студентка VI курсу,
групи № 61-м

Спеціальність: 8.02030301

Українська мова і література

Сірош Олена Володимирівна.

Керівник: канд. пед. наук, доцент

Терешко І. Г.

Рецензент: канд. пед. наук,
доцент

Мамчур І. А.

Умань – 2015 року

Зразок оформлення змісту
ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ.....	7
1.1. Аналіз народнопісенної традиції.....	7
1.2. Специфіка документування народної пісні.....	15
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА НАРОДНОПІСЕННОЇ ТРАДИЦІЇ УМАНЩИНИ: ТИПИ, ФУНКЦІЇ, РЕГІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА.....	21
2.1. Особливості весільних пісень Уманщини.....	21
2.2. Характеристика календарно-обрядового фольклору.....	30
2.2.1. Пісні зимового календарного циклу.....	30
2.2.2. Пісні весняного календарного циклу.....	36
2.2.3. Пісні літнього календарного циклу.....	46
2.2.4. Жнивварські пісні.....	53
РОЗДІЛ 3. НАРОДНА ПІСНЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ.....	62
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
ДОДАТКИ.....	98